

Dragica Malić

SAMOGLASNIČKE POJAVE U "ŽIĆIMA SVETIH OTACA"

U radu se razmatraju ove samoglasničke crte: kontinuantе poluglasа, kontinuantе nazala ξ iza palatalа, zamjene i redukcija samoglasnika, pokretni samoglasnici, metateza, hijat, prejotacija, kontrakcija, razvoj $v\bar{z}/v\bar{z}$ -, konzonantizacija $i > j$, samoglasničke pojave u posudenicama. Refleksi slogotvornih r i l i jata obrađeni su u ranijim radovima. Potvrđuje se već ranije uočena pripadnost ŽSO zadarskom književnom i književnojezičnom krugu.

U dosadašnjem svojem bavljenju "Žićima svetih otaca" (ŽSO) obradila sam dva za spomenik vrlo važna samoglasnička problema – reflekse slogotvornih r i l i reflekse jata.¹ Slogotvorni r i l smještaju spomenik u određeni književnojezični kontekst (u utjecajnu sferu glagoljaške književnosti), refleksi jata govor njegovih autora (prevodilaca) smještaju u šire zadarsko područje, a oboji upućuju na Zadar kao najvjerojatnije mjesto nastanka samoga spomenika.

Što se tiče refleksа slogotvornih r i l , na temelju grafije zaključila sam da se – bez obzira na stanje u živom narodnom govoru koji je osnova književnog jezika teksta, u kojem se r može defonemizirati u r uz koji dolazi popratni samoglasnik (najvjerojatnije a), a l je već očito prešao u u – u jeziku spomenika ogleda nastojanje da se zabilježi književnojezični izgovor tih fonema uobičajen u glagoljaškoj sredini, a to su r i l uz prisutnost određenog pazvuka (\acute{s} va – \acute{e}).² O istovjetnom nastojanju u bilježenju slogotvornih r i l u ostalim srednjodalmatinskim rukopisima 14. stoljeća govorila sam na drugome mjestu.³ Najzastupljenija grafija za r – ri u ŽSO ostavlja otvorenima neka druga jezična pitanja u vezi s tim fonemom. Naime, kod dvojnih osnova, onih s r i $r\acute{e} > ri$, ne može se znati o kojoj se osnovi upravo radi. Takvi su glagoli $b\acute{r}\acute{c}i/bri\acute{c}i$, $\acute{c}r\acute{p}sti/\acute{c}ripsti$, $d\acute{r}\acute{c}i/dri\acute{c}i$, $st\acute{r}\acute{c}i/stri\acute{c}i$ i njihove tvorenice, te imenice $d\acute{r}vo/drivo$, $jut\acute{r}\acute{n}a/jutrina$, koji se u srednjodalmatinskom čakavskom javljaju u oba lika.⁴ Govoreći o jatuu ŽSO,

1 D. Malić (1987; 1990).

2 S. Damjanović (1984, 62 – 67).

3 D. Malić (1989b).

4 V. navedene riječi u AR.

ukazala sam na mogućnost značenjskoga razlikovanja likova *dřvo* i *drivo* u ŽSO.⁵ Dalje, navedena grafija ne dopušta nam da utvrdimo u kojoj je mjeri provedena pojava razvoja sekundarnog *r* < *ri*. Sigurna su samo četiri primjera: *odkrvenov* 49a, *prnese* 58b, 74a, u *prgnutji* 98b. Prvi poznati primjeri te pojave nalaze se u "Povaljskoj listini" iz 1250. godine.⁶

Za *l̥* > *u* potvrde su: *muči* (2. l. sg. imper.) 63b, *puka* 6b, *puk* 44b, *napuni* 22b, 35a, *prosuzil* 7b, *putenim* 12b. Međutim, za izvršenost promjene *l̥* > *u* (bar u govoru prevodioca prvoga dijela rukopisa) više govore primjeri grafije *lu* za *u* i *u* za *lu*: *splugenafe* (= spujevaše < spuditi < spōditi) 30a, *glubaf* (= gubav) 37b; *budeyi* (= bludeći) 14b. Budući da je *lu* najfrekventnija grafija za *l̥*, a izgovor toga *l̥* u živom narodnom govoru *u*, pisac, ne razlikujući *u* po podrijetlu, piše *lu* za *u*, i obratno, *u* za fonemski slijed *lu*.

Što se tiče refleksa jata, konstatirana je pripadnost jezika spomenika srednjočakavskim ikavsko-ekavskim govorima s refleksima jata uglavnom po Jakubinski-Meyerovoj skali, uz određenu prevagu ikavizama nad ekavizmima, ali s neznatno jačom zastupljenošću ekavizama (osobito u prvom dijelu rukopisa) u usporedbi s ostalim zadarskim književnojezičnim spomenicima starijih razdoblja (do u 17. stoljeće). To sugerira dva zaključka: prvi, o nešto sjevernijoj (vjerojatno otočkoj) pripadnosti autora (prevodilaca) teksta u odnosu na sam grad Zadar, i drugi, da se i na toj razini vjerojatno radi o određenom književnojezičnom utjecaju glagoljaške sredine, u kojoj se primjenjivao ekavski izgovor jata.⁷

1. Kontinuantе poluglasа

Što se tiče kontinuanata nekadašnjih poluglasа, odnosno šva (nakon izjednačavanja tvrdog i mekog poluglasа), ŽSO svojom grafijom ne ostavlja nikakvih sumnji. Na mjestu nekadašnjih poluglasа, bilo u jakom ili, rjeđe, u slabom položaju, i sekundarnoga poluglasа uvijek je samoglasnik *a*. I ako je zamjenica *ča* s vokalizacijom slaboga poluglasа "kriterij najvišega ranga pri određivanju čakavskoga narječja"⁸, onda je ona svojom mnogobrojnom zastupljenošću u ŽSO isto takav vrhunski kriterij za određivanja pripadnosti toga spomenika krugu čakavske književnosti. Od same svoje pojave u hrvatskoj filološkoj znanosti taj se spomenik pripisuje zadarskom književnom krugu⁹, književnosti pisanoj jezikom što ga određuju srednjočakavska obilježja. Stoga će se kontinuantе poluglasа u ŽSO, osobito one koje ukazuju na pojavu čakavske "jake vokalnosti"¹⁰, razmotriti u usporedbi s dosad proučenim spomenicima zadarske književne i

5 D. Malić (1990, 132).

6 D. Malić (1988a, 86).

7 V. o tome: E. Hercigonja (1983, 4, bilj. 8).

8 M. Moguš (1977, 20).

9 S. Ivšić (1939). Usp. i E. Hercigonja (1975, 133); D. Malić (1987; 1988b; 1985a; 1990).

10 M. Moguš (1977, 21).

književnojezične pripadnosti¹¹, odnosno – prema potrebi – s nekim drugim spomenicima.

U novije se vrijeme drži da je proces reduciranja slabog i vokalizacije jakog poluglasa u većini narodnih govora trajao od 10. do kraja 12. stoljeća, a za crkvenoslavensku (glagoljičku) izgovornu normu još se za neko vrijeme pretpostavlja izgovor šva¹², dok se ranije – uglavnom na temelju glagoljičke grafije s tradicionalnim bilježenjem poluglasa i s rijetkim probojem govornoga stanja u pisanu praksu – držalo da je to proces 13–14. stoljeća.

U dosadašnjem proučavanju određenih fonoloških crta (slogotvornih *r*, *l* i *jata*) ovoga spomenika¹³ razmatrala sam i utjecaj crkvenoslavenskog književnog jezika hrvatske redakcije na njihove realizacije. U bilježenju kontinuanata poluglasa u latiničkom je tekstu takav utjecaj nemoguć zbog nepostojanja grafema koji bi predstavljao izgovornu realizaciju šva. Prema tome, zapisuju se one kontinuantne koje se u govoru koji je poslužio kao osnova određenoga teksta (ili skupine tekstova) govore. Pritom je u prvim stoljećima nakon gubljenja/vokalizacije poluglasa otvoren problem usustavljivanja vokaliziranih realizacija u korijenima/osnovama u kojima se u paradigmi smjenjuju jaki i slabi poluglas. Da je od kraja 14. stoljeća bilježenje ili nebilježenje kontinuanata poluglasa i u glagoljičkim i ćiriličkim tekstovima još samo pravopisni problem, odnosno da se ni u tim tekstovima više ne radi o izgovornoj realizaciji poluglasa kao šva, uvjetovanoj crkvenoslavenskom normom, pokazuje poremećenost njihova bilježenja (prvenstveno u suglasničkim skupovima), iako je crkvenoslavenska pisarska tradicija izuzetno postojana upravo u bilježenju poluglasa. To se npr. jasno vidi u starohrvatskim duhovnim pjesmama iz glagoljičkoga "Pariškoga kodeksa", zapisanima 1380. godine, u kojima – pored zabilježenih refleksa – i rime ukazuju na refleks *a*.¹⁴ Međutim, u glagoljičkim se (i ćiriličkim) tekstovima pojavljuje i refleks *e*, kao odraz utjecaja starocrkvenoslavenskog (istočnojužnoslavenskog) stanja zastupljenog u tekstovima koji su glagoljičkima služili kao predlošci, pa su to već u glagoljičkim tekstovima književnojezična sredstva što spadaju u domenu višega stila.

Potvrde s kontinuantama poluglasa u ŽSO podijelila sam na tri skupine: s vokalizacijom jakog poluglasa, s vokalizacijom slabog poluglasa i s vokalizacijom sekundarnoga poluglasa.

11 "Red i zakon" iz 1345. godine (D. Malić, 1977); Zadarski lekcionar iz 15. stoljeća (M. Rešetar, 1898); Zoranićeve "Planine" iz 1536. (G. Ružičić, 1930).

12 Usp. M. Mogaš (1977, 20); M. Mihaljević (1985, 210). – Prvi poznati primjer vokalizacije (slabog) poluglasa u epigrafici na hrvatskosrpskom jezičnom području (*sazidahъ*) iz natpisa je Humskoga kneza Miroslava, nastalom u razdoblju između 1170–1191. godine (O. Nedeljković, 1967, 17).

13 V. bilj. 1.

14 D. Malić (1972, 92–96).

1.1. Vokalizacija jakog poluglasa

Razmatra se situacija u slogovima nastalim nakon pomicanja slogovne granice uslijed nestanka slabog poluglasa na kraju i u sredini riječi. Pridružuju se analogni primjeri i izvedenice od osnova s realiziranom vokalizacijom poluglasa. – U kosim oblicima imenskih riječi (osim A = N sg., G pl. m. r. i G pl. a-osnova) poluglas je u slabom položaju i može se vokalizirati samo analogijom prema oblicima s jakim poluglasom.

a. U završnom slogu

a) Jednosložne riječi

dan (< дѣнь¹⁵ – G pl. дѣнь) – 5b, 6a, 10a, 12b, 19a(3x), 19b(2x), 26b, 28a, 28b i d. (ukupno 60–ak primjera) – ali u kosim padežima bez vokalizacije: *k jednomu dnevi* 28a, *dni vnogi* 42b, *od koga dne* 44a, *preda dnem* 59a, *va dne* 61b, 62b i d., te analoški u prvom slogu: *danas* (< дѣньсь), *do današne noći* (< дѣньсьни) 40b, *Od današnega dne* 40a – usp. 1.1.a.c)cc) i b.

***dah**¹⁶ (< дѣхъ) – usp. 1.2.c)

laž (< лѣзь – NA sg.) – 43a

pas (< рѣсь – N sg., G pl.) – (G pl.) 124a – ali: *psa* 124b, *psi* (N pl.) 20b, 115b

san (< сѣнь) – 30a(2x), 128a(2x) – ali: *u sni* 83a

***šad**¹⁷ (< шѣдъ – ptc. prf. I. gl. *iti*) – samo u izvedenicama: *izišad* 59b, *našad* 116b, 121a, *pošad* 42b, 52b, 74b, 94b, 102b, 116b, *prišad* 40b, 60b, 61b, 68a, 71b, 75a, 100b, 106a, 107b, 112a(2x), 125b, 126a, 132b, *unišad* 47b, 66a, 73a, 103a, 130b, *zišad* 47a, 58a, 66a, 67a, 77a, 115a, 123a, te u dužem obliku (< шѣдъши): *mimošači* 69a, 70a, 102a, *pošači* 76a, *prišači* 134a, *unišači* 111a, *zišači* 42a

***šal** (< шѣль – ptc. prf. II. gl. *iti* – sg. m. r.) – samo u izvedenicama: *mimošal* 74b, *našal* 21b, 106b, *odišal* 31a, 112a(2x), *pošal* 23a, 50b, 118a, *prišal* 40a, 48a, 52b, 64a, 64b, 66a, 70a(2x), 87a, 87b, 107a, 131a, *sašal* 30b, *unišal* 100a, *zišal* 14b, 35a, 63a, 65b, 66a – ali: *prišla* 15b, 94b, *prišlo* 43b, *prišli* 43b, 66b, 86a i d.

šast (< шѣстъ < *šѣдтъ – ptc. pas. gl. *iti*) – samo u izvedenicama: *naša[s]*¹⁸ 95a; *odšastjem* 127b; *pošastje* 123a; *od preša[s]tja* 43b, *po pre-*

15 Kružićem se obilježava jaki poluglas.

16 Zvezdicom se obilježava nepotvrđeni osnovni oblik riječi.

17 Participi glagola *iti*, koji se tvore od oslabljene osnove, različite od infinitivne, uzimaju se ovdje, zbog pojednostavljivanja prikaza, među pojedinačnim riječima.

18 U uglatoj zagradi dolazi izostavljeni dio riječi (uslijed pisarske pogreške ili u oštećenom dijelu teksta), koji se ne može uvijek sa sigurnošću rekonstruirati jer postoji i druga mogućnost, ili

šastji 49a, *preša[s]tja* 64b, 65b, *od prišastja* 32b, *na priša[s]tji* 86b; *siša[s]tja* 86b; *šastje* 122b; *unišastje* 79b

***tašč** (< тѣштѣ – adj.) – analogijom u kosim padežima: *tašće slave* 2a, *plav tašća* 34a, *za pitanje tašće* 54b, *protiv tašći slavi* 63b, *tašća slava* 105b, *tašće riči* 133a, te u izvedenicama: *tašćinov* (< тѣштina – I sg.) 5b, *na tašćinu* 54b, *tašćin* (G pl.) 83a, *utaščad* (< вѣтѣшт– adv.) 132a

van (< вѣнѣ – adv.) – 23b, 110a, te analoški: *vani* (< вѣнѣ) 4a, 60b, 64a, 66a, 70b, 77b, 78a, 78b, 84a, 93a, 93b, 95a, *vanka* 58a, 64a, 71a, 77a, 102a, 102b, 118b, 130a

vas (< вѣсь – NA sg. m. r.) – 22a, 86b(2x), 117a – ali u kosim padežima uvijek *vs-*; te u izvedenicama: *vazda* (< вѣсьгда) 5b(2x), 6a(2x), 7a, 7b, 9a, 18a i d. (ukupno 30–ak puta), *vazdi* (< вѣсьдѣ) – 123b

***zal** (< зѣлѣ – adj.) – analogijom u kosim padežima: *zalih* (G pl. m. r.) 44a, *zalo činenje* 83a, ali i bez vokalizacije: *zla voļa* 41a, 54a; u imenici i prilogu *zlo* te u izvedenici samo bez vokalizacije: *ne vrati zlo za zlo* 16a, *nijedno zlo* 32a, *zlo ne znam* 38a, *toliko zlo* 79b, *veliko zlo* 80a, *pričalo zla* 4b, 80b, *oda zla* 104b, *va zli* 17a; *ako ti zlo* [govori] 3b, *ovo je zlo, ono je dobro* 60b, *ki tebi zlo govori* 106b, *ne reci zlo* 106b; *zločud[a]stvo* (?) 46a, *po zločudst[v]u* 76a

b) Višesložne netvorenice (domaće i posuđene)

***buval** (< *bubѣlѣ < lat. bubulus) – *buvlov* (G pl.) 66a

djaval (< дѣјавѣлѣ < lat. diabolus, grč. διάβολος) – 18b(2x), 19a(3x), 19b, 22a, 24b, 60b, 61a, 74a, 74b, 108b, 110b, 111b, 112a, 114a, 114b, 115a, 117a – ali u kosim padežima: *djavla* 6b, 13a, 18b, 27a..., *djavlu* 4a, 16a, 16b..., *djavli* 10a, 24a, *od djavlov* 20b, 24b, 46b i d., te u pridjevu: *djavļu* 14b, *djavļe* 15a i d.

jaram (< јарѣмѣ) – 78a

ļubav (< ļubѣvѣ – NA sg.) – 12b, 13b, 16a, 36a, 37b, 40b, 41a, 43a, 92a, 97b, 98b(2x), 103b, 104a, 108a(2x), 108b, 109a, 132a, te u kosim padežima: *od ļubve* 12a, 16a, 111b

molitav (< *molitѣvѣ – NA sg.) – (A sg.) 16a, 17b, 24a, 29b, 30a – ali u G: *od...molitve* 16a, 111b

posal (< posѣlѣ – NA sg.) – (A sg.) 71b

***žakan** (< *дѣјакѣнѣ < lat. diaconus, grč. διάκωνος) – *žakna* 41b i u nečitkom dijelu teksta: [žaknom] 132b¹⁹

može ali i ne mora biti rezultat pisarske greške, nego može izostati uslijed glasovnih promjena.
19 U varijantnom tekstu: *redovnikom* 33a.

c) Višesložne tvorenice

aa) Imenički sufiksi

-ac (< -ѣць - NA sg., G pl.) - *bogatac* 61a; *gubavac* 39b, 100a(2x) - *gubavca* 37a, 100b; *konac* 71a, 74a, 80b - *do konca* 56a; *konopac* 37a, 58a, 59b - *konopci* 57b; *lonac* 42a; *lovac* 38b, 39a(2x); *mladac* 28a, 28b, 43a - *mladca* 56b, *mladcu* 100a, *mlatce* 15b; *okrutac* 26b; (od)²⁰ *otac* 7a, 28a, 28b, 35a, 37a(2x), 42b, 43b, 44a i d. - *otca* 18b, *otče* pored *oče* 8a, 8b, 9a, 9b, 28b, 30a i d.; *brez pišćenac* 25a, 120a; (od) *starac* 1a(2x), 2a, 3a(2x), 4b(2x), 5a, 7b, 8b(3x), 9a(2x), 9b(2x), 10a, 13a, 13b i d. (ukupno 200-ak puta) - *starca* 1a, 2b, 4b, 8b, 10a, *starcu* 13b, *starče* 32b, *starci* 46a, 46b(2x), *starcem* 49b i d.; (od) *stražac* 100b(2x) - *stražci* 100b; *studenac* 37a, 68a, 77b - *studenca* 77b; *sudac* 5b, 32b(3x), 33a, 42b, 132a, 132b(2x), 133a, 133b - *sudcem* 4b; *svadljivac* 39b; *svetac* 42a; *od vladavac* 18b, 114a; *veleričivac* 39b; *od znanac* 49a; **sasac* - *od sasca* 109b - usp. 1.2.d.; te samo jedna imenica s vokalizacijom poluglasa u kosom padežu: *nevesteca* (A = G sg.) 19b (s e < ѣ, što je trag crkvenoslavenskog utjecaja) i u varijantnom tekstu: *nevestaca* 114a

-ak (< -ѣкъ - NA sg.) - *dobitak* 63a; *ostanak* 16a; *pesak* 35b; (v) *petak* 37b, 38a(2x); **opirak* - *opirki* (A = N pl.) 72a; analogno domaćim riječima na -ak ponaša se i posuđenica *stumak* (< lat. stomachus): *u stumki* 102a

bb) Pridjevski sufiksi

-ak (< -ѣкъ - NA sg. m. r.) - *krotak* 6a, 78b - *krotko* 80a; **kripak* - *kripke* 26a, *kripka* 116b; *težak* 122a - *teškoga* 122a

-an (< -ѣнъ - NA sg. m. r.) - *dlžan* 103b; *dostojan* 25a, 56a(2x), 73b - *dostojna* 45b, 51b, 52a, 56a, 120b, 131b, *dostojne* 55a, *dostojni* 67b, *dostojno* 69a; *gostinan* 105a; *jedan* 12b, 13a, 14b, 18b, 24a, 26b(2x), 37b(2x) i d. (ukupno 30-ak puta) - *jedna* 41a, *jednoga* 41b, *jednomu* 25a, 108a i d.; *miran* 101a, 123a - *mirna* 3b; *moćan* 122b - *moćnija* 116b; *nemiran* 123a; *nemoćan* 78b - *nemoćna* 64b, *nemoćni* 102a; *nepokojan* 26b; *neprikladan* 75b; *nerazuman* 23a; *nespokojan* 26b; *nevoľan* 125b - *nevoľni* 17a, *nevoľnoje* 82b; *nijedan* 61b, 78a - *nijedno* 41a, *nijednim* 41a, 42a; *pećalan* 6a, 18a, 83a, 91a, 102a, 113b; *plaćan* 9a - *plaćnu* 14b; *podoban* 4b, 45a; *razuman* 1b; *slobodan* 2b, 105b, 121b - *slobodna* 45b; *smaman* 32b, 33a - *smamna* 33b; *strašan* 45a - *strašna* 70a, 81a, 82a; *trudan* 69b; *veran* 61a - *vernoga* 46a; *zadovoľan* 56a - *zadovoľno* 55a, 68a, 92b, 117a, 120b, *zadovoľna* 106a; *zmožan*

20 U okrugloj zagradi navodi se prijedlog koji dolazi samo uz neke od navedenih potvrda.

47b – zmožno 86b, 134a; žalostan 46b, 63a, 110a – žalostnu 14b, žalostni] 132b; te nepotvrđeni u osnovnom obliku: *čudan – čudni 78b; *duhovan – duhovnim 31b, 59b, 90a, 129b, duhovne 120a; *koristan – koristno 8b; *mledan – mledna 78b, mledno 129b; *nediljan – nediljni 101b, nidiľni 102b; *nedostojan – nedostojno 54b; *nespretan – nespretno 49b; *nezmeran – nezmerno 85b, nezmerne 96b; *obličan – oblična 80b, oblično 120a, 134a; *opravan – opravnov (I sg. ž. r.) 49b; *otajan – otajno 63a, 74a; *pokojan – pokojnoga 93a; *pokoran – pokorni 57a; *polahak – polahku (adv.) 28b, 121b; *poslušan – poslušna 71b; *potriban – potribna 120a; *pravadan – pravadni 56a/56b, pravadnoga 18b, pravadnim 6b(2x), 46a, 84a, pravadnih 84a – usp. 1.1.b. i c.; *prazdan – prazdnu 101a; *prudan – prudno 131b; *raskošan – raskošni 100a, raskošnoga 100b; *razlučan – razlučna 23b, razlučne 56b, 74a, razlučni 73b, razlučnoga 81b, razlučnim 118b; *slavan – slavno 103b; *slzan – slznu 100b; *smrtan – smrtno 42a; *svitan – svitnoga 29b, svitni 41a, svitnu 63b, svitnoj 54b, svitnih 2b, 8a, svitnimi 4a; *taman – tamnoga 6b, tamne 15a – usp. 1.1.c.; *telesan – telesna 4b, telesnu 5a, telesnoga 91a, telesni 91a, telesne 116a, telesnih 5a, telesnimi 92a; *težak – teškoga 122a; *trepetičan – trepetičnu 7b; *ugodan – ugodni 39a, ugodno 115a; *vičan (?) – vični/vični 94b, 103a, 104a, 110b, vična/vična 98b; *životan – životna 2b

cc) Složeni prilog

danas (< дѣньсѣ – s analoškim prvim *a* prema osnovnom obliku *dan*) – 67b, te u izvedenici: *današnje* (< дѣньсѣни) 40b, *današnjega* 104a – usp. 1.1.a.a) i b.

b. U unutrašnjem slogu

***današni** (< дѣньсѣни – s prvim slogom analognim prema *dan*) – *današnje* 40b, *današnjega* 104a – usp. 1.1.a.a) i c)cc)

pakal (< пакль) – *pakla* 10b, 82a, *u pakli* 83b, te u izvedenici: *paklena* 82a/82b, *paklenu* 83b – usp. 1.2.a.b)bb)

***pravadan** (< правѣдѣнѣ – prema ž. r. *правѣдѣна*) – *pravadnoga* 18b, *pravadni* 56a/56b, *pravadnih* 84a, *pravadnim* 6b(2x), 46a, 84a – usp. 1.1.a.c)bb)

***pravadnik** (< правѣдѣникъ) – *pravadnika* (G pl.) 63b – usp. 1.1.a.c)bb) i c.

***prezdan** (< бездѣнѣнѣ – prema ž. r. *бездѣнна* > *bezdana* > *prezdana*, gdje se slijeva *n* od osnove i pridjevskog sufiksa, a čuva se *a* < ѣ u osnovi kao postojani) – *prezdanoje* (G sg. ž. r.) 5a

***taman** (< тамѣнѣ – prema ž. r. *тѣмна*) – *tamnoga* 6b, *tamne* 15a – usp. 1.1.a.c)bb)

tamnost (< тѣмнѡстѣ) – 83b

***tamnica** (< тѣмнѣница) – u *tamnici* 96a

***tamnina** (< тѣмнѣнина) – *tamnine* 110b

služabnik (< služѣbnikъ) – 41b – *služabnikom* 57b

vazam (< възѣмъ – ptc. prf. I. gl. *zeti* < възѣти) – 40b, 50a, 102b, 115a, 116a(2x), 123b, te u dužem obliku: *vazamši* 97a(2x)

***zamačnica** (< *zamъčnica < zamъk-) – *od zamačnice* 104a

S crkvenoslavenskim refleksom *e*:

***ľubezan** (< љубѣznъ) – *ľubezni* 120b, *s ľubezanju* 130a; izvedenica: *ľubeznivo* 131b – usp. 3.a.a)bb)bbb)

U ovoj prvoj skupini primjera (1.1.), gdje se radi o vokalizaciji poluglasa u jakom položaju, njegova se kontinuantna ponaša dvojako – kao nepostojani i kao postojani *a*. U prve tri podskupine, u kojima do vokalizacije dolazi na kraju riječi (u jedinom/završnom slogu bilo tvorenice, bilo netvorenice) kontinuantna je poluglasa nepostojani *a*. Tako je u imenica *dan*, *pas*, *san*, zamjenici *vas* i participu *šal*, u kojima se ŽSO podudara i s dalmatinskim lekcionarima, ZL i BL, i sa Zoranićem²¹. Izuzetak su riječi u kojima bi uslijed nevokalizacije poluglasa u kosom padežu ili kojem drugom neosnovnom²² obliku (ž. i sr. r., određeni N sg. m. r., plural pridjeva i participa) nastao suglasnički skup nezgodan ili nemoguć za izgovor, odnosno koji ne postoji u fonemskoj strukturi. Takav je primjer iz podskupine 1.1.a.a) pridjev *tašt*, gdje bi uslijed nevokalizacije poluglasa u svim oblicima osim u N sg. m. r. nastao nemoguć suglasnički skup *tšć* (*tšća*, *tšće*), pa se *a* iz neodređenog N sg. m. r. ustaljuje u svim ostalim oblicima. Ovamo spada i imenica *laž*, ali njezini kosi padeži nisu u ovom tekstu potvrđeni.

Sve to nisu samo čakavska obilježja. Među čakavske osobitosti ove podskupine ide jedino pridjev *zal*, koji ima vokalizaciju poluglasa i u kosim padežima. Međutim, primjeri pokazuju da ta vokalizacija nije obavezna ni u pridjevskim oblicima, a nikako se ne javlja u poimeničenima i u izvedenici *zločudstvo*. Za ZL i BL Rešetar konstatira da ta osnova “obično glasi *zal-* uz rjeđe *zl-*”²³. U Zo osnova *zal-* dolazi samo u stihovima, ali ni u njima nije obavezna, dok u prozi dolazi samo *zl-*²⁴, dakle situacija gotovo identična kao u ŽSO.

U podskupini 1.1.a.c)aa) ustaljuje se *a* u sufiksu u G sg. *nevestaca* (i pod crsl. utjecajem *e* u *nevesteca*) zbog izbjegavanja suglasničkog skupa *stc*. Tako je i u ZL i BL.²⁵

21 M. Rešetar (1898, Rad 134, 102–103); G. Ružičić (1930, JF 9, 75).

22 Termin “neosnovni” oblik riječi upotrijebljen je kao opozit terminu “osnovni” oblik riječi, a ne kao zanjekani odnosni pridjev od “osnova”.

23 M. Rešetar, Ibid. 102.

24 G. Ružičić, Ibid. 76.

25 M. Rešetar, Ibid. 101.

U podskupini 1.1.a.b) dvije su riječi tipične za čakavsko narječje. Jedno je imenica *molitav*, koja u N sg. dobiva dočetak *-av* kao imenice nekadašnjih *v*-osnova i koja je u tom obliku potvrđena samo iz čakavskih tekstova.²⁶ I ta imenica i imenica *ľubav* *v*-osnova u kosim padežima imaju u ŽSO oblike imenica *a*-osnova.²⁷ Drugo je imenica *žakan* s tipičnom čakavskom (iz dalmatoromanskog) izmjenom grč.-lat. *di-* u *ž-*. U podskupini 1.1.a.c)aa) za čakavsko je narječje tipična velika zastupljenost tvorenica tvorenih sufiksom *-ac* (< *-ѣць*).²⁸

U podskupini 1.1.b., gdje jaki poluglas nije u završnom dijelu riječi, njegova se koninuanta ustaljuje kao postojani *a*, koji uklanja nezgodne suglasničke skupove u osnovi riječi. Dobar dio primjera iz te podskupine spada među tipične čakavske lekseme. To su: *pravadan*, *pravadnik*, *prezdan*, *služabnik*, *zamačnica*.²⁹ U literaturi se od njih jedino *pravadan* navodi iz ZL i BL, dok ih G. Ružičić za Zo ne spominje.³⁰ Glagol *vazeti* ulazi među tipične čakavske lekseme po svom prefiks. Participni sufiks *-zam* potvrđen je i u štokavskom.³¹

1.2. Vokalizacija slabog poluglasa

U ovu su skupinu pored primjera sa slabim poluglasom uvršteni i primjeri jednosložnih riječi (suglasnik + poluglas) u kojima je poluglas mogao biti pod akcentom, pa je vokalizacija redovita pojava.

a. U primarno otvorenom završnom slogu

a) U jednosložnih riječi

U ovu podskupinu ulaze jednosložne zamjenice (poluglas pod akcentom) i jednosložni prijedlozi što su se nekad sastojali od suglasnika i poluglasa.

aa) Zamjenice

ča (< *чь*) – 1a(3x), 3a, 3b(2x), 4a(3x), 7b(2x), 8b(2x), 9a(2x), 9b, 10a i d. (ukupno oko 150 puta), te u složenicama: *čagodir* 1b, *čagodi* 2b, 3a, ali s prijedlogom i negacijom (na koje prelazi akcent) bez vokalizacije: *zač* 7b, 11a, 12a, 17a, 19a i d. (ukupno 40-ak puta), *začte* 10a, *nič* (= nešto) 14b, 32a, 46b, *ničtare* 22a

sa (< *сь*) – **sa** *svet* 5b

ta (< *ть*) – **ta** *koludar* 7b, **ta** *brat* 8b, **ta** *pop* 16b, **ta** *testamenat* 20b, **ta** *okrut* 27a, **ta** *grih* 89b, 108a, **ta** *vrtal* 100a

26 V. AR, knj. VI, 912.

27 Oblike *a*-osnova mogu imati i ostale imenice ž. r. na suglasnik, npr. *kruv*, *noć*, *nemoć* i dr.

28 V. o tome npr. W. Boryś (1967); M. Hraste (1954, 58–59).

29 V. AR, knj. IX, 394–395, s. v. *pravadan* i izvedenice; 814, s. v. *prezdan*; knj. XV, Popravci i dodaci, 8, s. v. *služabnik*; knj. XXII, 117, s. v. *zamačnica*.

30 M. Rešetar, Ibid. 101; G. Ružičić, Ibid. 74–78.

31 V. AR, knj. XXII, 312–322, s. v. *uzeti*.

bb) Prijedlozi

ka (< къ) – *ka mni* 43a, 56b, 57b, 58a, 66a, 70a, 73a, 78b, 101b, *ka Gospodinu* 48a, *ka opatu* 52a, 86b, 88a, 93a, 115a, 131a, *ka bratji* 71b, *ka vsim* 73a, *ka vsakomu* 79a, *ka usakoj* 80b, *ka Ilarijonu* 88b, *ka ovomu* 101b, *ka onomu* 102a, *ka djavlu* 111b, 112a, zatim bez vokalizacije: *k spasenju* 3a, 4a, *k nogam* 57a, 59b, 73b, 95a, 116a, *k nim* 58a, 94a, *k nemu* 4a, 8b, 61a, 72b, 75a, 94b(2x), 101b, 104a, 107a, *k mišljenju* 67a, *k nebu* 69b, *k Bogu* 85b, 105a, *k moru* 93a i d., pa čak i pred istim suglasnikom: *k kim* (graf. hchiž³²) 59b, te s ponavljanjem idućega samoglasnika: *ko opatu* 20a, 34a, *ko oltaru* 56a, *ko onoj* 66a, *ko onomu* 74b, *ki nim* 86b, *ke velikomu* 112b

sa (< съ) – *sa mnov* 13b, 32b, 38b, 51a(2x), 56a, 57a(2x), 83a, 109a, 112b, 131a, *sa vnozimi* 60a, *sa usakim* 28a, 79a, *sa vsim* 92a, 97a, 126b, *sa usev* (I sg. ž. r.) 108a, *sa vsimi* 72a, *sa vsega* 48a, *sa vseh* 53b, *sa blaženimi* 41a, *sa zdihanjem* 45a, *sa umiženjem* 62b, 103a, *sa Ejipta* 65b, 84a, 107a, *sa srčbov* 86b, *sa svojimi* 132b, te bez vokalizacije: *s nim* 1b(2x), 93a(2x), 105a, 109a (2x), 124b, *s tobou* 3b, 93a, *s ljudi* 4b, 34a, 55b, *s velikim* 57b, 58a, 103a, *s veseljem* 59a, 76a, 65b, 77a, 95b, *s citarou/čitarov* 65a, *s bratjev* 85a, *s nikim* 93b, 101a, *s priprošćimi* 93a, *s blaženimi* 96b, *s kanonici* 97b, *s gubavim* 100a, *s hvatlov* 103a, *s tvrdostev* 108b i d., zatim bez vokalizacije ispred riječi s istovrsnim suglasnikom i sažimanjem: */s/*³³ *ženov* 3b, 14a, */s/ sobov* 11a, 49b, */s/ svojev* 32b, */s/ svetom* 33b, */s/ svićami* 61a, te s ponavljanjem idućega samoglasnika: *su umiženjem* 55b, *so odkrvenov* 49a, *so ovcami* 62a, *so onih* 74a

va (< въ) – *va dne* 61b, 62b, 74b, *va Ejipt* 62a, 132a, *va Ejipti* 111b, *va Isukrsti* 71b, *va Isukrstu* 98b, *va me* 69b, *va mni* 17a, 48a, 112b, *va ne* 45b, *va nu* 5a, 50b, 95a, 111b, *va otvorenji* 98b, *va rukah* 98b, *va se* 27a, 37b, 79a, *va usta* 77a, 113b, *va utrpjenji* 130a, 130b, *va viki* 25a, 35a, 104b, *va vrima* 11a, 26a, *va zli* 17a, *va usako* 80b, *va usakoj* 8b, 31b, 87a, *va usakom* 35a, 98a, *va vsem* 25b, *va vsih* 42b, *va tom* 8b, 67b, *va te* 84a, *va ovom* 70b, 75a, 83a, 121a, *va ovu* 70a, *va ovoj* 44a, 70b, 101b, *va ovih* 61b, *va onoga* 59a, *va onom* 114b, *va onoj* 114a, *va [on]omje* 61a, *va on[o]je* 100a, te s otpadanjem početnog samoglasnika pokazne zamjenice: *va vom* 10a, *va vo* 38a (pored *v ovo* 37b), *va voj* 23b, *va vu* 30b, 31a, *va nom* 21b, 64a, *va no* 2a, *va nu* 22b, *van*³⁴ *život* (graf. uan sciut) 20a; zatim bez vokalizacije (kad je

32 Grafem *h* za *k* čest je u ŽSO u različitim položajima u riječi; *z* je poseban latinički grafijski znak za *m* (*i n*) na kraju riječi. U Hrvatskoj se latinici uglavnom upotrebljava samo za *m*.

33 U kose zagrade stavljaju se fonemi izostavljeni zbog glasovnih promjena, koji se navode radi lakšeg razumijevanja primjera.

grafem *f*, koji sigurno označuje prijedlog *v*, a ne *u*): *v životi* 1b, *v žalosteh* 1b, *v jistinu* 1b, 41b, *v človici* 1b, *v nem* 1b, *v mesto* 2a, *v nej* 2a, *v dušu* 2b, *v tebi* 2b, *v nenavidost* 3a, *v noj* 18b, *v mišljenja* 29a, *v Tebajidi* 29b, *v tvrdost* 30a, *v pamet* 30a, *v skupljenje* 34b, *v gradi* 40a itd., itd., te bez vokalizacije i s gubljenjem suglasnika *v* ne samo ispred *v* nego i ispred ostalih suglasnika, pa čak i pred samoglasnicima: /*v*/ *urime* 14b, 29b, 58a, 77a, /*v*/ *vrtli* 23a, /*v*/ *veri* 25a, /*v*/ *večer* 29b, 32a, 127b, 131a; /*v*/ *jistinu* 12b, /*v*/ *nižnih* 110a; /*v*/ *život* 20a, /*v*/ *studenac* 77b, /*v*/ *kruh* 77a; /*v*/ *Ejpti* 16a, i bez vokalizacije a s ponavljanjem idućeg samoglasnika: *vu usteh* (graf. *fuu³⁵steh*) 88a

za (< *izъ*) – *ko za sna* 59a, i češće bez vokalizacije: *z pustiñe* 7b, 40b, *z cele/čele* 8a, *z kuhinje* 71b, *z koga* 77b, *z vrat* 77b, *z toga sela* 79a, *z Rima* 94b, *z grada* 117a, *z mrtvoga* 119b, *z jednoga* 120b, *z molstira* 125a, *z Babilonije* 125a, te bez vokalizacije i s gubljenjem ispred istovrsnog suglasnika: /*z*/ *starih* (graf. *starih*) 33b i bez vokalizacije a s ponavljanjem idućega samoglasnika: *zu ust* (graf. *fuu³⁵st*) 59a, 88a(2x)

b) U višesložnih riječi – prijedlozi i prilozi što su svršavali poluglasom

drugoća³⁶ (< **drugocъ* – stsl. *drugojšti*) – 30a

naprida (< *naprêdъ* – adv.) – 36b pored *naprid* 18a, 26a, 28b, 35a, 36b, 45b, 48a, 48b, 60a, 74b, 77b(2x), 103a, 118a, 126a

oda (< *odъ*) – *oda usakoga* 1a, 86b, 104b, *oda vseje* 1a, 104b, *oda vsakoje* 36b, *oda vsih* 53a, 72a, 79a, *oda vsega* 86b, 87b, 96a, 129b, *oda navlašćih* 89b, *oda dne* 96a, *oda zla* 104b, zatim bez vokalizacije: *od drugoga* 3a, *od ljudi* 4a, 4b, *od nega* 4b, *od suda* 5a, *od otac* 7a, 35b, *od tvrdosti* 13a, *od poželenja* 11a, *od onuda* 34a, *od Boga* 36b, *od starac* 42a, *od simena* 42b, *od postiže* 40b, *od njih* 40b, *od koga* 41b, *od utrpljenja* 41b, *od duše* 65a, *od duhov* 66a itd. itd. pored mnogobrojnih primjera s likom *ot* pod crsl. utjecajem (češćim u prvom nego u drugom dijelu rukopisa), te s gubljenjem završnog prijedložnog suglasnika ispred *t*, *d*: *o/d/ trih* 4a, *o/d/ tebe* 3b, 129a, *o/d/ dvora* 40b, *o/d/ drugoga* 62b

34 Takve kraćene oblike pokaznih zamjenica spojenih s prijedlogom već A. Mažuranić (1843, 88) navodi među obilježjima čakavskoga narječja, npr. *nav, nan, nat; vav, van, vat; pov, pon, pot; zav, zan, zat* itd. Usp. i *vañ, vač* u ZL (M. Rešetar, 1898, Rad 134, 105), te *nač, nat, nav, zač* u Zo (G. Ružičić, JF 9, 75), kao i *zač* ovdje.

35 Od primjera s ponavljanjem idućega samoglasnika u prijedlogu jedino se *fuu³⁵steh* i *fuu³⁵st*, mogu pročitati i bez toga ponavljanja, dakle: *v usteh*, *z ust* jer su napisani zajedno, a udvojeni grafemi i inače su česti u ŽSO. U svima ostalima prijedlog se piše odvojeno od navedene riječi, pa ih tako treba i čitati.

36 U AR, knj. II, 804, ima potvrda za *drugoć* iz Marulića.

potoma (< potomъ – adv.) – **potoma malo** 8a, 9a, 43b, 47a, 59b, 74a, **potoma reče** 12a, **potoma v jistinu** 22a, 22b, **potoma da ga** 27b, **potoma govoraše** 66b i d. (ukupno oko 35 puta), te bez vokalizacije: **potom** 84a, **potom vnogo** 85a, 108a, **potom ukaza se** 98a

preda/prida (< prêdъ) – **preda se** 11b, **preda vsimi** 33b, 47b, 83b, **prida vsim** 83b, **prida vsimi** 83b, **preda vsev** 84a, **preda dnem** 59a, **prida mnouv** 81a, **preda mnouv** 84a i češće bez vokalizacije: **pred sudom** 5b, **pred obrazom** 6a, **pred anjeli** 6b, **pred vsimi** 6b, **pred tobou** 6b, **pred nebom** 9a, **pred svetom** 33b i d. – **prid Bogom** 41b, 80b, **prid prestoljem** 96a, **prid sobou** 107b i d.

protiva (< protivъ) – **protiva nikomu** 9b, **protiva grihu** 10b, **protiva ňemu** 25b, **protiva tebi** 36b, **protiva moći** 46b, **protiva bratu** 49a, te bez vokalizacije: **protiv mani** 9b, **protiv pečali** 54b, **protiv veri** 75a, **protiv ňemu** 103a

sinoća (< *sinoćъ – adv.) – 15b, 111a

sprida (< sъprêdъ – adv. i prep.) – **nošaše ju ... sprida** 35b; **sprida obraza** 35b, **sprida mene** 35b

zada (< zadъ) – **zada tebe** 2a, **zada mene** 35b

b. U primarno otvorenom unutrašnjem slogu

a) Lična zamjenica za 1. l.

mani (< mъnê – D sg.) – 5a, 5b, 9a, 9b(2x), 11a, 12a, 14b, 15a i d. (ukupno 60–ak puta) – usp. *ka mni, va mni i sa mnouv* pod 1.2.a.a)

b) Zamjenički prilozi

kada (< kъda) – 2a, 2b, 4b/5a, 5b(2x), 7a(3x), 7b, 11b(2x), 12a, 13a, 13b(2x), 14a(2x), 14b, 15a i d. (ukupno preko 240 puta); **nikada** (= nekada < nêkъda) 23b pored **nigda** (= nekada) 4a, 12b, 56b, 60b, 63b, 65b i d., **nigdar(e)** (= nikada) 55b, 56a, 71b, 72a(3x), 72b(2x) i d.

kadi (< kъdê) – 9b, 23a(2x), 23b, 24a, 25b i d. (ukupno 45 puta)

sada (< sъda) – 15b, 47a, 48a, 62b, 81b, 86a(2x), 88a, 124a, 130a

tada (< tъda) – 1b, 3a, 4a, 4b(2x), 5a, 5b, 7b, 8b(2x), 9b, 10a i d. (ukupno oko 220 puta), **tadaje** (< *tъdad'ê) 66a, 81a

vazda, vazdi – usp. *vas* u 1.1.a.a)

U priložima

vsagda (< vъsъgda) – 3b

vsagdi (< vъsъgdê) – 27a, 123b – usp. 1.1.a.a) – vokaliziran je slabi umjesto jakog poluglasa, jer bi vokalizacija jakog poluglasa u prvom slogu izazvala neprihvatljiv suglasnički skup –sgd– u sredini riječi. Time je ujedno sačuvana osnova vs– koja se javlja u svim oblicima zamjenice

vas osim u N sg. m. r., te u izvedenici *usaki*. Tu je svakako i akcenat odigrao ulogu katalizatora vokalizacije.

c) *Glagolske osnove*

dahnu- (< dꙗhnꙋ-, anal. prema *dah* < dꙗhъ) – *odahnu* 107a; *zdahnuh* 48a, *zdahnu* 53b, 117b, *zdahnuše* 86b

laga- (< lꙗga-, anal. prema *laš* < lꙗžъ – usp. 1.1.a.a)) – *lagaše* 27b

sahnu- (< sꙗhnꙋ-) – *usahnuti* 91a, *usahnut* 25a, *usahnu* 71a, 120a

šal- (< sꙗl- – prez. sꙗlꙋ) – *šaše* 43a, *šašahote* 104a

taknu- (< tꙗknꙋ-) – *takne* 11a, 91a, 122b, *taknuh* 66a(2x), *taknu* 23a, 69b, 118a, *taknut* 48a, 92a, 97b, 103b, *taknutje* 67b, *potaknutjem* 89b; *utaknuti* 8b, 49b, 87a, *utaknu* 103a, [132b(2x)], *utakni* 103a

vapi- (< vꙗpi-) – *vapiti* 22a, 47a, 117a, *vapje/vapije* 43a, *vapjaše/vapijaše* 51a, *vapij* 51a, *vapjući/vapijući* 42a; *zvapi* 15a, 47a, 65a, *zvapiše* 24b, 48b, 119b

d) *Prefiksi*

oda- (< od-) – *odagnati* 57b; *odamnu* 127a, *odamne* 10b (ali *odnemlje* 10b), *odamnet* 91a, *odamnite* 47b; *odasla* 34a, 94a, 102a, 116a (pored *otsla* 21a)

sa- (< sꙗ-) – *sablazan* 107b, 121a, 122a(2x), *sablazni* 120a, 122b, 127a; *sagrišil* 108a, *sagrišili* 51a; *sakriti* 50b; *Od sasenja* 14a, *od sasca* 109b (pored *sati* < sꙗsati 109b); *sastavi* 100b; *sašal* 30b; *saveza* 112a; *savsima* 70a, 82a, 88a, 120b; *saznanja* 38b, *nesaznanje* 98b(2x); *sazva* 52a; *sažga* 15b, 51a, 111a

va-/vaz- (< vꙗ-/vꙗz-) – *vavede* 62a; *vazeti* 117b, *vazme* 91a, 117a, *vazmeta* 103b, *vazmemo* 65a, *vazmut* 10b, *vazmu* 130a, *vaze* 64b, 75b, 77a, 91b, 100a, 107a, [133b], *vazmi* 10a, 51a, 65a, 89a, *vazel* 62b, *vazet* 59b, 85a, *vazeta* 65b, *vazam* 40b, 50a, 102b, 115a, 116a(2x), 132b, *vazamši* 97a(2x) – ali *vzeti* 16b, 44a, 65a, *vzemlet* 3a, *vzet* 8a, *vze* 11a, 11b, *vzimaju* 64a, *po vzetji* 44a; *vaspet* 1b, 2b, 4a, 4b, 6a, 9a, 10a(2x) i d. (ukupno 40–ak puta); *važgati* 85b, *važgemo* 86a, *važga* 15a, 45a, 90b, 110b, *važgaše* 83a, *važgan* 43b, 102b, *važganje* 15b, 111a, 121b – ali *vžigaše* 110b, *vžičući* 45a

za- (< z- < iz-) – *zajutra* (graf. *ja yutra*) 67b, 97b – pored *sjutra* 15b(2x), 23a, 38a, 52b, 111a(2x), 118a, 121a

Od prefikasa s vokalizacijom zastupljenih u ŽSO *iz-*, *od-* i *vaz-* već ni u starocrkvenoslavenskim tekstovima nisu potvrđeni s poluglasom. Takav je još i *raz-*. Međutim, da se tu ne radi o sekundarnom, nego o etimološkom poluglasu, pokazuju prefiksi u kojima se on redovito bilježi. Prefiksi s izgubljenim poluglasom pokazuju da se u tom položaju, koji se smatra apsolutno slabim³⁷, poluglas

gubio znatno ranije nego u ostalima, te nije ušao ni u tekstove starocrkvenoslavenskoga kanona.³⁸ Pojava samoglasnika *a* u prefiksima poznata je i u štokavštini, ali prefiksi *va-* i *vaz-* idu u krug čakavske jake vokalnosti.³⁹ Kada prefiks *vъz-* čini tvorenicu s riječju što počinje suglasnikom *a* u njemu ne dolazi do vokalizacije slabog poluglasa, tada se samoglasnik *v* gubi da se izbjegne nezgodan suglasnički skup. Prefiksi *iz-* (bez otpadanja početnog *i*), *brez-/prez-*, *raz-* te *nad-*, *pod-*, *pred-* dolaze u ŽSO samo bez vokalizacije.⁴⁰

e) Na granici osnove i sufiksa

***božastvo** (< božьstvo) – *božastvu* 99b

***božastven** (< božьstvenъ) – *božastveno* 6a, *božastveni* 52b, 85b, *božastvenu* 45a, *božastvenih* 50b

cesarastvo (< césarьstvo) – 129b

***človičanstvo** (< člověčьstvo) – *človičanst[v]u* 99b

***človičanski** (< člověčьski) – 63a, 86b, *človičanska* 77a

vnožastvo (< množьstvo) – 28a, 28b, 59a, 101a, 126a(2x), *vnožastva* 56b

Nesiguran je primjer:

zločudastvo (< *zločudьstvo) – (pogr. graf. *ſſlochudoſtuo*) 46a – usp. *zločudstvo* bez vokalizacije

Izostaje vokalizacija u primjerima:

***bližištvo** (< bližičьstvo) – *bližištvom* (graf. pogr. *bliſſitiuim*) 41a

***človički** (< člověčьski) – *človičkimi* 7a

***divičtvo** (< dévičьstvo) – *divičtva* 61b

distvo (< dévьstvo) – 13b

jedinstvo (< jedinьstvo) – 41a

krajestvo (< krajevьstvo) – 8a, 31b, 50b, 85b

poručtvo (< poručьstvo) – 42a

preľubodijstvo/preľubodistvo (< prěľubodějstvo) – 92a(2x), 107b, 108a, 108b, *preľubodistva* 82a, *preľubodijstva* 92a, 106b

***stanovistvo** (< stanovitьstvo) – *stanovistva* 24a

svedočtvo (< svědočьstvo) – 98a

uboštvo (ubožьstvo) – 2b, 50a, 98b(2x), 105a, 106a, 116b pored *ubožstvo* (graf. *ubofcſtuo*) 21a

37 V. O. Nedeljković (1967, 15).

38 Primjere s navedenim prefiksima v. u: F. Miklosich (1862–1865); L. Sadnik – R. Aitzetmüller (1955).

39 V. M. Mogaš (1977, 21).

40 V. o tome: D. Malić (1989, 163–167).

tovarištvo (< crsl. tovarištstvo) – 56b, 61b, *tovarištva* 133b

viteštvo (< vitežstvo) – 113b/114a, *viteštva* 86b

zloćudstvo (< *zloćudstvo) – *zloćudst[v]u* 76a – usp. naprijed *zloćudstvo*

U skupini s vokalizacijom slabog poluglasa svi su refleksi *a* od poluglasa postojani. Kao i u prvoj skupini (s refleksom jakog poluglasa), i u ovoj ima i općih hrvatskosrpskih obilježja i onih što su specifično čakavska. Među specifično čakavska ubraja se zamjenica *ča*, ali ona je to prvenstveno kao leksem. Po refleksu poluglasa ona spada u kategoriju ostalih primarno jednosložnih zamjenica, tj. *sa* (< *sb*) i *ta* (< *tb*), u kojima je poluglas pod akcentom. Ove dvije zamjenice dobivaju u kasnijem jezičnom razvoju navezak *-j*: *saj*, *taj* da bi se muški rod razlikovao od ženskoga, a za zamjenicu *ča* taj razlog ne postoji. U vezi s prijedlogom i negacijom akcentat prelazi na njih, pa više nema razloga za vokalizaciju: *zač*, *nič* i dr. Više primjera čakavske jake vokalnosti ima u prijedlozima, osobito primarno jednosložnima *ka*, *sa*, *va*, u kojima dolazi do vokalizacije i onda kada prijedlog ne dolazi pred istovrsnim suglasnikom ili nezgodnim suglasničkim skupom (čak i ispred samoglasnika), niti je pod akcentom. S druge strane, vokalizacija u prijedlogu nije obavezna ni ispred riječi što počinje istovrsnim suglasnikom, te dolazi do sažimanja prijedloga i početnog suglasnika naredne riječi. Prijedlog *v* gubi se i pred nekim drugim suglasnicima, a ne samo ispred *v*, pa čak i pred samoglasnicima. Ta je pojava prisutna i u drugim čakavskim tekstovima, a potvrđena je i u nekim suvremenim čakavskim govorima⁴¹, i upravo je ona dokaz da se u primjerima s vokalizacijom, kad prijedlog nije pod akcentom ili pred nezgodnim suglasničkim skupom, radi o čakavskoj jakoj vokalnosti.

Što se tiče popratnog samoglasnika uz prijedloge *k*, *s*, *v*, *z* koji je identičan s prvim samoglasnikom naredne riječi, konstatirala sam pišući o grafiji i pravopisu ŽSO da se vjerojatno radi o nekoj vrsti samoglasničke asimilacije jer se navedeni samoglasnici javljaju na mjestu nekadašnjega slabog poluglasa.⁴² Tu je pojavu Rešetar svojevremeno, govoreći o istovrsnim primjerima u RL, držao ortografskom osobinom⁴³, a AR⁴⁴ se ne slaže s Daničićevim mišljenjem da se radi o pisarskim pogreškama jer je pojava poznata iz raznih spomenika i iz različitog vremena. Kasnije sam se i sama pokolebala u svom mišljenju da se radi o glasovnoj pojavi, jer sam naknadno uočila da je u ŽSO vrlo česta pojava razbijanja suglasničkoga skupa narednim ili prethodnim samoglasničkim grafemom, što sigurno nije glasovna pojava, nego se može smatrati grafijskom manirom odre-

41 Tako na Vrgadi ta pojava zahvaća i druge prijedloge (npr. *o zla* pored *oda zla*) (B. Jurišić, 1966, 25).

42 D. Malić (1989, 166).

43 M. Rešetar (1898, Rad 134, 103).

44 AR, knj. XIV, 327, s. v. s, *sa*, *su*.

đenoga pisara. Npr. *ferelu* (= zrelu) 4b, *grofdeye* (= grozdje) 4b, *viciye* (= vične) 8b, *dayafli* (= djavli) 10a, *filiſcati* (= slišati) 13b, *onobo* (= on bo) 21a, *ſaſnayaġa* (= saznanja) 38b, *ſharaniti* (= shraniti) 48a, *ouidi* (= ovidi) 57a, *ġudini* (= čudni) 78b, *uaratiſſe* (= vrati se) 87b, *ſhaua llof* (! = s hvalov) 103a, *pouarati* (= povrati) 108b, *piſi* (= psi) 115b i d. Te primjere svakako treba imati na umu u daljem proučavanju pojave prvog samoglasnika naredne riječi uz jednosuglasničke prijedloge.

Slično se kao jednosložni prijedlozi ponašaju i višesložni prijedlozi i priloga koji su završavali poluglasom, s time da je pojava vokalizacije u završnom slogu priloga ponekad uvjetovana početnim suglasnikom naredne riječi, ali je najčešće vrlo slobodna.

U prefiksima vokalizacija je najčešća kad je u pitanju kombinacija položaja pred nezgodnim suglasničkim skupom i preskakivanja akcenta na prefiks.⁴⁵

DL sg. lične zamjenice za 1. lice *mani* tipičan je čakavski oblik (pored *mni* uz jednosložne prijedloge s vokalizacijom), ali nije potvrđen očekivani I sg. *manom*. Što se tiče DL sg. ŽSO se djelomično podudara sa ZL (u kojem dolazi i oblik *meni*), a u I sg. slaže se i sa ZL i sa BL. Zo ima i *manom* i *mnom*.⁴⁶

Od zamjeničkih priloga s vokalizacijom u prvom slogu tipično su čakavski (s čakavskom jakom vokalnošću) *kadi* i *vazdi*. U ŽSO oblik *gdi* nije potvrđen, dok je u ZL i BL običnije *gdi* nego *kadi*, a u Zo dolaze podjednako.⁴⁷ U zanijekanim likovima umj. *kada* dolazi samo *-gda*: *nigda* (= nekada) i *nigdar(e)* (= nikada)⁴⁸. Ostali priloga iz te skupine poznati su i štokavštini.

Pojava vokalizacije na granici osnovne i sufiksa *-stvo* (< *-ſtvo*) tipična je čakavska pojava. Po neobaveznosti realizacije te vokalizacije ŽSO se slažu sa ŠM.⁴⁹ Za ostale spomenike nisam našla potvrde u literaturi, ali refleksi se mogu vidjeti kod pojedinih riječi u AR.

1.3. Vokalizacija sekundarnoga poluglasa

Sekundarni poluglas javlja se (nakon nestanka krajnjeg poluglasa) u završnom suglasničkom skupu (osim *st*, *zd*, *ſć*, *žj* < *žd*) u domaćim i posuđenim riječima, s time da u posuđenicama postoji mogućnost i nekih drugih završnih suglasničkih skupova. Refleks sekundarnoga poluglasa ponaša se analogno refleksu jakog poluglasa u tom položaju, tj. kao nepostojani *a*, što znači da dolazi

45 U RZ, npr., primjeri su malobrojni: *sazvati* (prefiks pod akcentom) pored *shraniſh*, *skruſeno*, *skruſenu* (suglasnički skup pred sonantom) (D. Malić, 1977, 82). – U ŽSO zasvjedočena neobaveznost vokalizacije u prefiksu poznata je i nekim suvremenim čakavskim govorima, npr. *senjskom* (M. Moguš, 1966, 25) i *vrgadskom* (B. Jurišić, 1966, 25).

46 M. Rešetar (1898, Rad 134, 102); G. Ružičić (1930, JF 9, 75).

47 M. Rešetar, *Ibid.* 101; G. Ružičić, *Ibid.* 76.

48 U suvremenom senjskom govoru je npr. *kadi* i *nigdi*, *nigdir* (M. Moguš, 1966, 25).

49 D. Malić (1973, 111 – primjeri: *proročastva*, *veličastvimi* pored *boſtvo*).

samo u određenim gramatičkim kategorijama. Rijetko dolazi u unutarnjem slogu osnove i tada je to postojani *a*.

a. U završnom suglasničkom skupu

a) Imenički dočeci

aa) U muškom i srednjem rodu (NA sg. m. r. – G. pl. m. i sr. r.)

aaa) Domaće riječi

***jatra** (< jętro – G pl. jętrъ) – od *jatar* (G pl.) 68a, *jatre* (NA pl. po *a*-deklinaciji) 68b(3x)

ogaň (< oĝň) – 6b, 7a, 11a, 15a, 15b, 53a, 64b, 70b, 83b, 84b, 85b(2x), 86b/87a, 91b, 110a(2x), od *ogňa* 7b, v...*ogňi* 82b

pakal (< pьklъ) – *pakla* 10b, 82a, v *pakli* 83b

ugaľ (< oĝľ) – 44b

vetar (< vętrъ) – na *vetar* 35b

vrtal (< vrъtlъ) – 23a(2x), 100a(2x), *vrtla* 100b(2x), *k vrtlu* 23b, u *vrtli* 118a

Nesiguran je primjer:

vosk (< voskъ) – 134a jer se graf. *uofsch* može čitati i *vošč*.⁵⁰

bbb) Posuđenice

koludar (grč. *καλογερος*, f. *καλογορία* preko dalmrom.) – 1b, 4a, 5a, 5b, 7a(2x), 10a, 10b, 11a, 16b, 17b i d. (ukupno preko 30 puta u N sg., te u kosim padežima); izvedenica: *koludarški* 112b, 123b, *koludarskoga* 112a, *koludarskomu* 131a

řaval (< Paviъ < lat. Paulus) – 46a, 46b, 47a, 47b, 52b(3x)

psalam (< lat. psalmus)⁵¹ – 59b, 121b, ali G pl. *psalmov* 59a(2x), *psalmi* 68a

testamenat (< lat. testamentum) – 20b(2x), 21a pored *testament* 115b, 116a(2x) u varijantnom tekstu

te bez potvrde u N sg.:

***Cipar** (< lat. Cyprus) – s *Cipra* 9a

***ministar** (< lat. minister, G -stri – a se u N sg. ponaša kao sekundarni i nepostojani zbog lat. osnove u kosim padežima na -str-) – *ministru* 72b

***sakramenat** (< lat. sacramentum) – *sakramenti* 59b(2x)

⁵⁰ U Zo je sa završnim skupom -sk potvrđeno *vosh* i *trish* (G. Ružičić, JF 9, 77).

⁵¹ U stcrsl. zabilježeno kao *psalъmъ*, što pokazuje vrlo ranu pojavu sekundarnoga poluglasa – prva potvrda iz “Kločeva glagoljaša” (poč. 11. st.) (V. F. Miklosich, 1862–1865, 754).

***tempal** (< lat. templum) – u *templi* 113b

ali samo:

Ejpt/Jejpt (< lat. Aegiptus) – *Jejpt* 33a, *Ejpt* 50a, 62a

Nesiguran je N sg. **sakramenat*, jer je u drugom dijelu rukopisa, iz kojeg je ovaj primjer, potvrđen i lik *testament*, a završni skup –*nt* dolazi bez promjene i u Zo⁵².

bb) *U ženskom rodu*

aaa) *G pl. a-osnova*

palam (od *palma*) – 65b

sestar (od *sestra*) – 73a, 74a

bbb) *NAI sg. i-osnova*

bolizan (< bolézнь) – 5b, 67b, 79b, 83a, 83b, 88a – *bolizni* 6a, 45a, 68a, 83a

***ľubezan** (< ľubьznь) – *s ľubezanju* 130a – *ľubezni* 102b – usp. 1.1.b.b)

misal (< myslь) – 63b, 67a, 80b, 89a, 91b, 95b, 106b, 109b, 112b, 120a, 128a, 133a, *misalju* 108b

***pisan** (< pēsнь) – *pisni* 120a

prijazan (< prijazнь) – 3b, 93a

sablazan (< sьblazнь) – 107b, 121a, 122b(2x) – *sablazni* 107a, 120a, 122b

bbb) *Pridjevski dočeci*

aa) *Domaći*

dobar (< dobrь) – 45b, 125a – *dobri* 1b, *dobro* 3b, *dobra* 6b i d.

mrtav (< mртвь) – 100a – *mrtva* 15b, 61a, 107a, *mrtvu* 49b, 111a, *mrtvih* 24a i d.

ostar**/oštar** (< ostrь)⁵³ – *ostrim*/*oštrim* 81a

***presan**⁵⁴ – *presno* 76b

svital (< svētlь⁵⁵) – 44b, 45a – *svitli* 46b, *svitla* 47a, *svitlo* 103b, *svitliji* 43b

***tesan**⁵⁶ – *tesnu* 51b

52 G. Ružičić (1930, JF 9, 77).

53 Za nerazlikovanje likova *ostar*/*oštar* zbog grafije v. i AR, knj. IX, 325–329, s. v. *ostar*.

54 U stcrsl. zabilježeni su likovi *prēsнь*, *tēsнь*. Međutim, po refleksima jata dade se zaključiti da su primarni likovi *prēsнь*, *tēsнь*. – V. o tome: E. Hercigonja (1983, 33–34, bilj. 35); D. Malić (1990, 123, bilj. 27).

55 F. Miklosich (1862–1865, 831–832) ima i lik *svētlь*, ali ga upućuje na *svētlь* kao primarni.

trezam – (< trêzvъ) – 18a, 113a, *trezma* 99a
utal (< otlъ) – 78a

bb) Posudénice

simpal (< lat. simplex) – 75a

te bez vokalizacije u završnom skupu –nt:

kuntent (< lat. contentus, tal. contento) – 120b

c) Participi aktivni m. r.

***lizal** (< lêzlъ) – samo u izvedenicama: *izlizal* 61a; *vlizal* 113b; *zlizal* 34a, 58a

mogal (< moglъ) – 21b, 40b, 42b, 67a, 77b, 91b; *pomogal* 22b

rekal (< reklъ) – 20b, 33a, 75a, 86a, 89b, 90b, 103b, 105b, 115b, 129a, 133a

***vrgal** (< vrglъ) – u izvedenici: *odvrgal* 63b

d) Brojevi sedam, osam

sedam (< sedmъ) – 30a, 30b, 31a, 99b, 128a, 128b, 129a, te u složenicama: *sedamdeset* 65b, *sedamnadeste* 70a

osam (< osmъ) – 58a, 70b(2x), 76a(2x)

e) Prilog

vnutar (< vьnотrъ) – 65b, 81b, 110b

f) 1. lice sg. prez. gl. biti

jesam (< jesmъ) – 26a, 123b; *sam* 10a, 14a(2x), 19a, 19b(2x), 21a, 26a, 27a i d. (ukupno preko 70 puta); *nisam* 56a, 69b, 70b, 76a, 88b, 97a, 103b, 129a

b. U osnovi

***tar-** (< trъti, prez. trъ) – *potare* 46a, *pota[re]* se 134a

U primjere čakavske jake vokalnosti što se tiče refleksa sekundarnoga poluglasa ulaze primjeri s I sg. imenica ž. r. *i*-osnova *lubezanju* i *misalju*, i u tome se ZSO slažu s BL (za ZL se ne navode takvi primjeri)⁵⁷ i sa Zo⁵⁸. Ostale kategorije u kojima dolazi do sekundarnoga poluglasa i do njegove vokalizacije nisu specifično čakavske, ukoliko se ne radi o tipično čakavskim leksemima (kao *simpal*) ili oblicima (kao kratki G pl. *palam*, *sestar*).

56 V. bilj. 54.

57 M. Rešetar (1898, Rad 134, 101). U primjeru iz RL može se raditi i o utjecaju čakavske matice.

58 G. Ružičić (1930, JF 9, 76).

Pored primjera s vokalizacijom jakog poluglasa, karakterističnih za čitav hrvatskosrpski jezični sustav, navedena građa pokazuje da se ŽSO znatnim brojem svojih primjera s vokalizacijom slabog i sekundarnog poluglasa uklapaju u čakavsku tendenciju jake vokalnosti, što ukazuje na to da rezultati te tendencije mora da su bili prisutni u danom jezičnom sustavu od samih početaka vokalizacije poluglasa. Naime, za rukopis ŽSO drži se da potječe iz vremena oko 1400. godine. Međutim, kako se radi o prijepisu (i to vjerojatno ne jednokratnom) znatno starijega predloška, što ga je (na temelju više pokazatelja) pisao stranac, koji nije mogao utjecati na jezične crte predloška, to znači da te jezične crte sežu u znatno starije razdoblje od onoga u kojem je prijepis nastao. Kako se primjerima vokalizacije poluglasa ŽSO slažu s drugim spomenicima zadarskoga jezičnoga kruga i onima sa šireg srednjodalmatinskog područja 14–16. stoljeća, to znači da su te realizacije u jeziku prisutne od vremena kada se u danom govoru vršila i vokalizacija jakog poluglasa. Iz mlađeg vremena mogu biti tek određena usklađivanja unutar pojedinih osnova koje su u početku imale u različitim gramatičkim oblicima likove s različitim mjestom vokalizacije poluglasa, odnosno s vokalizacijom i bez nje.

U ŽSO se na svim jezičnim razinama nailazi na tragove utjecaja glagoljičke crkvenoslavenske tradicije.⁵⁹ U nekim segmentima pojedinih jezičnih razina oni su češći, u nekima rjeđi, negdje su više, negdje manje uočljivi. Tako se na području vokalizacije poluglasa ne radi o onoj vrsti utjecaja kakav sam konstatirala za slogotvorne *r* i *l* (dakle o oponašanju crkvenoslavenske izgovorne norme)⁶⁰, nego – kao i kod jata⁶¹ – o pojedinačnim primjerima s crkvenoslavenskim refleksom *e*, preuzetima iz kanonske literature s istočnojužnoslavenskog prostora, koji je i u hrvatskim glagoljičkim tekstovima bio književnojezično sredstvo višega reda.

U vezi s poluglasima treba spomenuti još dvije pojave zastupljene u ŽSO. Prvo je pojava *i* umjesto *a* na granici prefiksa *iz-* i osnove: *izignan* 90b, *zigna* 100b, *zimne* 10b, koju je dosta teško protumačiti jer se javlja uz prefiks *iz-* i u neokrnjenom i u okrnjenom liku. Kad bi u pitanju bili samo okrnjeni likovi (*zigna*, *zimne*), moglo bi se pomišljati na metatezu samoglasnika i suglasnika, dok neokrnjeni lik (*izignati*) upućuje na samoglasničku asimilaciju, a možda se radi i o analoškom utjecaju vrlo frekventnoga glagola *iziti/ziti*.

Drugi su problem primjeri s alternacijom *-lj-/-ij-*, odnosno s tzv. fakultativnim (reduciranim) *i*. Praslavenska je pojava, koja je vrijedila i u početnom razdoblju hrvatskosrpskog vokalizma, prijelaz poluglasa ispred *j* u *i*.⁶² Iz praslavenskog su naslijeđene i određene gramatičke i tvorbene kategorije s na-

59 Na njih sam ukazivala i u dosadašnjim svojim radovima o ŽSO (D. Malić, 1987; 1988b; 1989a; 1990), a posebno sam o njima pisala u dva dosad neobjavljena rada (1988c; 1989b).

60 D. Malić (1987).

61 D. Malić (1990).

62 Za promjenu *ь + j > ij* S. Ivšić (1970, 97) kaže da je u praslav. jeziku mogla biti i dijalekatska.

vedenom alternacijom: glagolske osnove na samoglasnik *-i* s oslabljenom prezentskom osnovom, glagolske imenice na *-bje* > *-je/-ije*, posvojni pridjevi na *-bj* > *-ij*, odr. *-ji/-iji*, instrumental singulara imenica ženskoga roda na suglasnik *-bjǫ* > *-bju/-iju*, te neki pojedinačni slučajevi. Na čakavskom je području sačuvano starije stanje s nekadašnjim poluglasom. Tamo gdje se na mjestima nekadašnjega poluglasa ispred *jV* javlja *i*, uglavnom se radi o crkvenoslavenskom utjecaju. Jedino su u glagola s infinitivnom osnovom na *-i* prezent (i oblici što se izvode iz prezentske osnove) običniji od neoslabljenе osnove. Neizdiferencirana grafija ŽSO uglavnom nas priječi da sa sigurnošću utvrdimo stanje navedenih pojava u rukopisu, budući da jedan grafem može imati i vrijednost fonemskoga slijeda (*i = ij, y = ij, ji*). Više-manje sigurne su potvrde za *-ij-* tamo gdje su dva grafema za *i* i *j*, iako ni to nije apsolutno sigurno mjerilo jer ima i potvrda (premda rijetkih) s dva grafema za jedan fonem (*yi = j, č*).⁶³

Od glagolskih su osnova s navedenim problemom u ŽSO zastupljene:

bi-: *bijući* (graf. *biyuchi*) 42a, *bijena/bjena* (graf. *byena*) 72a; *pobijeni/pobjeni* (graf. *pobyeni*) 69a; *pribijenji/pribjenji* (graf. *pribyenyi* – L sg. n.) 98b; *razbijen* (graf. *rafbien*) 77b; *ubijate* (graf. *ubiyate*) 42a, *ubijen/ubjen* (graf. *ubyen*) 74b, *ubijeno/ubjeno* (graf. *ubyeno*) 9b, 88b

pi-: *piju/pju* (graf. *pyu* – 1.l.sg. prez.) 123b, *pijući/pjući* (graf. *pyuchi*) 60b

vapi-: *vapije/vapje* (graf. *uapye* – 3.l.sg. prez.) 43a, *vapijah* (graf. *uapi-ah*) 68a, *vapijaše/vapjaše* (graf. *uapyaſſe*) 51a, 63a, *vapijući/vapjući* (graf. *uapyuchi*) 42a

vi-: *vijući/vjući* (graf. *fyuchi*) 58a

Isti problem s grafijom postoji još i u Zo, pa se ni tamo takvi primjeri ne mogu sa sigurnošću pročitati.⁶⁴

Glagolske imenice na *-je* u ŽSO su mnogobrojne i grafija je što se tiče alternacije *bj/ij* > *ji/ij* jednoznačna: *y* (inače najčestotniji grafem za *j*): *-nye = -nje, -lye = -lje*.⁶⁵ Jedini primjer u kojem se u nastavku *-nje* javlja dvoslov za *j* jest: *od spafenyia* 36a, ali da se ni tu ne radi o nastavku *-nije* (što bi bio crsl. utjecaj) pokazuju dva sigurna primjera s grafijom *yi* za jedan fonem (po jednom za *j* i *č*).⁶⁶

Od pridjeva na *-ij* potvrđena su u N sg. samo dva, ali i za njih grafija ne omogućuje da sigurno utvrdimo javlja li se taj nominativni oblik u neodređenom liku na *-ij* (koji se za 14. stoljeće još može pretpostaviti) ili u određenom na *-ji* (koji je siguran tamo gdje je *j* pisan grafemom *g*): *človičij/človičji* (graf. *cllouičij*

63 D. Malić (1989 – Tablica glasovnih vrijednosti grafema, 133–135).

64 G. Ružičić (1930, JF 9, 76–77).

65 Budući da grafija *ny, ly* u tekstu dolazi i za *n, l*, postavlja se problem vrlo rane jotacije *l, n* u toj kategoriji imenica, ali to nije problem ovoga rada (v. o tome: D. Malić, 1989, 144).

66 D. Malić, Ibid.

– ali na istoj strani i *femliy* = *zemļi*) 66a; *božij/božji* (graf. *bofyi*) 2b(2x), 44a, 59a, 66a, 107a, 115a, (graf. *bofij*) 44a, 44b, (graf. *boffyi*) 87a, 91a, 106a(2x), 110b, zatim (graf. *boffiy*) 79b (i ista graf. za A pl. *dari božji* 122a), te sigurno *božji* (graf. *bofgij*) 6a, (graf. *bofgi*) 7b, 8b(2x), 15a, (graf. *bofgy*) 26a. Jedino bi primjer *bofigi* 39a trebalo čitati *božiji* jer graf. *ig* za *j* inače nije potvrđena. U kosim padežima sigurno je *g* za *j*, dok najčestotnija grafija *y* za *j* može označavati i *ij*. Primjeri s *g* su malobrojni i samo iz prvog dijela rukopisa: *bofgim* 5b, 6b; *bofgu* 38a, 38b; ostale grafije: *bofya* (G sg. m. r., N sg. ž. r., N pl. sr. r.) 7a, 8b, 15a, 22a, 32a, 44b, 46a, 47a(2x), 66a(2x), 71a, 83a, 85a, 117a, 125a i *boffya* 106a, 110b(2x), 123b, 131a; *bofye* (NA sg. sr. r., G sg. ž. r.) 8a, 36b, 44b(2x), 45b, 52a, 76b, 78b, 82b i *boffye* 97a(2x); *bofyu* (D sg. m. r., A sg. ž. r.) 37a, 43a, 47b, 52b, 54a, 60b, 124a i *boffyu* 40b, 71b, 101b; *bofyem* (D sg. m. i sr. r.) 11b, 59b, 84b i *boffyem* 95a; *boffyey* (L sg. ž. r.) 83a; *bofyef* (I sg. ž. r.) 121a; *bofyih* (G pl. m. r.) 66b; *bofyim* (I sg. m. r.) 83b i *boffyim* 74b, 89b, 96a. Kao i za N sg. m. r., i u kosim je padežima jedan primjer grafije koja gotovo sigurno upućuje na čitanje *ij*: *bofia* (= božija – G sg. m. r.; graf. *i* + V redovito označuje *ijV*⁶⁷) 5a. Manje je siguran primjer *bofyiu* (= *božiju/božju*) 45a s već spomenutom grafijom *yi* potvrđenom i za *j*. Jedini je pokazatelj u razrješavanju čitanja tih oblika čestotnost grafije i njena podudarnost s primjerima sa sigurnim čitanjem, a ona upućuje na lik *človičij*, ali *božji*, *božja*, *božje*. Ima nekoliko primjera i za lik *boži*, također potvrđen u starim čakavskim tekstovima⁶⁸: *bofij* (= boži N sg. i N pl. m.r.) 44a (2x), 45; po *bofi želi* (= po boži – L sg. ž. r.) 1b. Manje je siguran primjer *bofym* (= božim/božjim – I sg. m. r.) 60a jer grafem *y* može označavati *i*, *ij* i *ji*.

Od pojedinačnih slučajeva s mogućom alternacijom *ɣj/ij* > *j/ij* zabilježen je prilog *tja* (graf. redovito *tya*) 13b, 52b, 57b, 74a, 131a.

Primjer novije redukcije *i* ispred *j* je prilog *tudje/tudije* (< *tōdēd'e, stsl. tō-dēžde), bogato zastupljen i u ovom i u drugim čakavskim tekstovima⁶⁹, s neobaveznom redukcijom *i* < *ē* i graf. *tudye* 4a, 46a, 52a (*dudye!*), 52b, 57a, 57b, 63b, 69b, 71a(2x), 72b, 74b, 77a, 79b, 123a(2x) pored *tudiye* 23b, 42a, 43a, 52b, 80b, 100a, 100b, 102a, 103a, 112a, 118a, 131a, *tudyie* 66a, 73a, *tudie* 23a, 52a. I ovdje nam većinska glasovna vrijednost grafema *y* = *j* omogućuje da se opredijelimo za paralelno supostojanje likova s redukcijom *i* i bez nje: *tudje/tudije*.

Redukciju *i* > *ɣ* ispred *j* najvjerojatnije imamo i u posuđenici *djaval* (grč. *διάβολος*, lat. *diabolus* > *ɣjɔvɔvɔɫ*) i posvojnomo pridjevu *djavaɫ/djavɫi*⁷⁰ (nije potvrđen u N sg. m. r.). Naime, ta je riječ zapisana grafijom *ya* i *ia*, pri čemu bi *ia*

67 D. Malić (1989, 141–142).

68 V. AR, knj. I, 570, s. v. *božji*.

69 V. AR, knj. XVIII, 862–864.

70 Posvojni pridjevski likovi na –aCE (npr. *JakovaCE*) zabilježeni su i u VHM (F. Fancev 1934 passim).

= *ija* bio crkvenoslavenski utjecaj. Međutim, ta je riječ odavno odomaćena i vjerojatniji je lik *djaval*, a grafija *ia* vjerojatno je samo utjecaj latinske grafije. Npr. *djaval* 13a, 15a, 16b(2x), 18b(2x), 19a(2x), 19b, 22a, 24b..., *djavla* 6b, 13a, 18b, 27a, 46a..., *djavlu* 4a, 16a..., *djavli* 24b, 54b, 59b..., *djavlov* 20b, 46b, 47a, 59a(2x)..., *djavlom* 54b..., *djavle* 15a..., *djavle* 99a, 106b..., *djavlu* 4b itd. u oba dijela rukopisa i s obje grafije.

2. Kontinuante prednjojezičnog nazala iza palatala

U ŽSO potvrđena je poznata čakavska crta da *ę* iza palatala daje *a*. Pritom su zastupljeni samo primjeri sa *j*, *č* + *ę* > *ja*, *ča*. Potvrđeni su ovi korijeni/osnove:

čę- : *počah* (1.l.sg.aor.) 57a, 80a, 83a, 90a, *poča* (3.l.sg.aor.) 12a, 15a, 28a, 46b i d. (ukupno preko 20 puta), *počaše* (3.l.pl.aor.) 73a, 128b; *pričati* 125b, *pričah* (1.l.sg.aor.) 57b, *pričasmo* (1.l.pl.aor.) 67b, *pričat* (ptc. pas.) 99b, *pričatja* 44a, *na pričatji* 125b; *pričalo* 4b, 27b, *s pričali* 2a, *na pričali* 68a, 75b; *zača* (3.l.sg.aor.) 47a, 76a, 80a

ję- : *jame* (3.l.sg.prez.) 124b, *jaše* (3.l.pl.aor.) 42a, *jamši* 55b; *objati* 49a, *objali* 82a, *objamši* 81a, 103b; *pojal* 49b; *prijati* 21a, 34a, 67a, 79b, 80a, 82a, 95a, 96b, 133b, *prijah* 9b(2x), 48b, *prija* (3.l.sg.aor.) 7b, 17a, 18a, 40b, 41b, 61b(2x), 76a, 84b, 94b, 103b, 112b, 119a, 133a, *prijaše* (3.l.pl.aor.) 34b, 45a, *prijal* 40b, 50a, 61b, 67a, 70b, 88b, 113b, *prijala* 49a, 51a, 82b, *prijamši* 20b, 50b, 59b, 98a; *zajal* 101b

jętr- : *jatre* (NA pl.) 68b(3x), *od jatar* 68a

język- : *zajik* (NA sg.) 1a, 3b, 11a, 33b, 79a, 91b, 93a, 101a, 104b, 133b, *zajika* 1a, 40a, 41b

Među mnogobrojnim primjerima za *ę* > *a* jedan je primjer za *ę* > *e* iza *č*: *poče* (3.l.sg.aor.) 22a. On se može ubrojiti u tragove crkvenoslavensko-glagoljičkog utjecaja na tekst ŽSO. Rešetar za ZL navodi da "ima iza mekih suglasnika *be* z i z u z e t k a a", dok BL i Zo mijesaju *e* i *a*.⁷¹ Rešetar taj *e* drži mladom pojavom, uvjetovanom utjecajem susjednih štokavskih govora iz zaleđa. Za ŽSO vjerojatno još ne možemo govoriti o takvu utjecaju.

Poseban su problem korijeni *klę-*, *glę-*. Jedan je primjer za *klę-* > *kļa-*: *proklātu* 64b.⁷² Ovaj je primjer posebno zanimljiv stoga što pokazuje da promjena suglasničkog skupa *kl* u *kļ* ispred prednjojezičnog samoglasnika mora da je vrlo stara pojava, starija od prijelaza *ę* > *a* (usp. i *zakļinati* 97a sa *kl* > *kļ* ispred *i*), ali očito nije bila redovita, kao što iza tog skupa nije bila redovita ni pojava *ę* > *a*. Sigurni su primjeri *gl* > *gl̥*: *pogļeda* (graf. *poglyeda*) 120a, 126a, dok *gledati* 98b, *razgļeda* 95a zbog neizdiferenciranosti upotrebe grafema *l* možemo čitati i s *l* i s *ļ*. ZL i BL u tom korijenu imaju samo *e* < *ę*, a za Zo se ne navode primjeri.⁷³

⁷¹ M. Rešetar (1898, Rad 134, 108); G. Ružičić (1930, JF 9, 79–80).

⁷² Lik *proklāti* zabilježen je npr. u Salima na Dugom otoku (Fonološki opisi 255).

3. Ostale samoglasničke pojave

3.1. Zamjene samoglasnika

U tekstu ŽSO nailazimo na poznatu čakavsku pojavu *e* u korijenu *topl- /tepl-*: *na toploti* 10a. Pojava je potvrđena u BL i Zo, dok za ZL nema primjera s tim korijenom. Rešetar tu pojavu tumači kao samoglasničku dubletu.⁷⁴ U korijenu *grob* ta pojava nije potvrđena: *grob* 7b(2x), 24a, 84b(2x), 119a, *po grobu* 7b, 84b, *grobove* 24a. ZL također ima redovito *grob* (osim jednog primjera), BL ima redovito *greb*, dok u Zo postoji kolebanje.⁷⁵

Kolebanje *e/o* javlja se u deiktičkim interjekcijama *evo/ovo*, što nije samo čakavska crta⁷⁶, uz koje se također javlja *e ovo, i ovo* (uz *ese, i ese*, što je književno-jezično sredstvo višega reda pod utjecajem crsl.): *evo* 62b, 109b, 114b, 118a, *ovo* 15b, 16b, 20a, 43b, 107a, *e ovo* 16b, 18a, 65a, 82b, 95b, 101b, 107b, 111a, 113b, *i ovo* 19a, 33a, 60b, 116b.⁷⁷ Lik *e ovo* javlja se u ZL i Rešetar za njega konstatira da inače nigdje nije potvrđen⁷⁸, pa i taj podatak podupire smještanje ŽSO u zadarski književnojezični krug (nema sumnje da su likovi *e ovo, i ovo* pored *ese, i ese* sredstva književnojezičnog izražavanja).

Od tipičnih čakavskih crta potvrđena je pojava *-ra-* > *-re-* u korijenu *rast-*: *resti* 28b, *izreste* 26a i ranā pojava *-ri-* > *r*: *odkrvenov* (graf. *odcrfenof*) 49a, *v prgnutji* (graf. *fprgnutyi*; < *prignutjje*) 98b, *prnese* (graf. *prnefe*; < *prinesti*) 74a.⁷⁹

U ŽSO potvrđene su i neke druge samoglasničke pojave, koje nisu samo čakavske, ali su u čakavskim tekstovima češće nego drugdje. Tako:

a u *prija* (< **prêd'e*, stsl. *prêžde*) 87b, 88b, 116a, 122a; *najprija* 85b, što nije lako objasniti⁸⁰, ukoliko se krajnji samoglasnik ne shvati kao pokretni (usp. i *dokola* 124b, *potla* 35a < *dokolê, potrlê*)

o u *dubrova*: *po dubrovi* 38b, *od dubrove* 124b⁸¹

o u 3. slogu u glagolu *odgovorati*: *odgovoraš* 3a, *odgovorajući* 49b, koji se može objasniti utjecajem imenice *odgovor*, ali i samoglasničkom asimilacijom

u u *razlučan*: *navištenja razlučna* 23b, *razlučni grisi* 73b, *razlučne vaščine* 74a, *ploda razlučnoga* 81b, *razlučnim mišljenjem* 118b

73 M. Rešetar, Ibid. 108; G. Ružičić, Ibid. 79–80.

74 M. Rešetar, Ibid. 106; G. Ružičić, Ibid. 73.

75 Ibid.

76 V. AR, knj. IX, 495–496, s. v. *ovo*.

77 Primjere s kontekstom v. u D. Malić (1988b, 106–109).

78 M. Rešetar, Ibid. 106.

79 Više o tome: D. Malić (1987, 58).

80 V. AR, knj. XI, 904–905, s. v. 4. *prija*.

81 U AR, knj. II, 850, riječ je u općem značenju potvrđena samo u jednog slavenskog pisca, inače dolazi kao toponim.

Nije sigurno radi li se o glasovnoj ili o tvorbenoj pojavi u prilogu *pomalo/pomalu* (tvorba od A i L?): *i tako pomalo teg tvoj naprid hoće pojti ... pomalu teži da ne pomañkaš* 126b.

Neki se primjeri mogu protumačiti kao pisarske pogreške (među mnogobrojnim u rukopisu) ali i kao određena vrsta samoglasničkih asimilacija/disimilacija: *četera dni* 9b pored *četire dni* na istoj strani; *bojete* (2.l.pl.prez.) 10a; *pridih* (3.l.sg.aor.) 28a, 126a⁸², a neki drugi kao greške u prevođenju: *tibi* (D lič. zamj. za 2.l. iz lat. predložka) 5b; *spominaj se ošće onih ki v pakli živit* (umj. *život* – uz zamj. *ki* u pl. dolazi gl. u sg. umj. u pl.) 6a.

Neobičan je *e* u priložima: upitnom *začte* 10a (pored redovitog *zač*) i odnosnom *nište* 28a (pored redovitog *nišće*, jednom čak na istoj strani).⁸³ Najvjerojatnije se radi o određenomu utjecaju crsl. likova *začbto*, *ničbto*, ali i pomoću njega nije ih jednostavno objasniti.

3.2. Gubljenje samoglasnika

Gubljenje samoglasnika obuhvaća ispadanje i otpadanje samoglasnika.

Neobavezno ispadanje samoglasnika javlja se u broju *deset* i njegovim tvorenicama, pa likovi s ispadanjem i bez njega dolaze i na istoj strani (70b – u istom članku): *dest* 114b, *dvadest* 114b, *tridest* 68a, 114a, *četrdest* 70b, 72a, 115a, 120a (sve u drugom dijelu rukopisa) pored *deset* 19b, 74b(2x), *dvadeset* 19a, *trideset* 19a, *četrdeset* 19b, *četrdeset* 70b, *sedamdeset* 65b (u oba dijela rukopisa), ali samo: *dvanadeste* 25b, 59a, 122a, *petnadeste* 41a, 53a, *sedamnadeste* 70a (također u oba dijela rukopisa).

Do ispadanja samoglasnika dolazi u prilogu *dokle* (< dokolê), ali ne i *dotole*: *dotole dokle* 18a, *dokle* 26a, 31a, 124b(2x) pored *dokola* 124b (isti članak), zatim *potla* 35a, ali *odkole* 105b.

Kao ispadanje samoglasnika može se tumačiti već spomenuti gubitak početnog samoglasnika pokaznih zamjenica *ov*, *on* u prijedložnim izrazima iza prijedloga što svršavaju samoglasnikom. To ispadanje nije obavezno. Tako: *do voga vrimenta* 2a, *va vom* 10a, *va voj žalosti* 23b, *va vu noć* 30b, 31a, *o vom učeniku ovomu ništare reče* 31b, *na vom svet[i]* 35a, *va vo vrime* 38a (u istom članku: *u ovo vrime* 37b); *van život* 20a, *va nom mesti* 21b, *va nu bo noć* 22b, *va nom gradi* 64a, pa i *v noj provinciji* 18b, *od nih* (= od onih) *pinez* 117a (bez vokalizacije poluglasa u prijedlogu), ali i: *za ovo* 36b, *va ovoj riči* 44a, *na ovu milost* 45b, *na ovom sviti* 61b(2x), *va ovih ričeh* 61b, *po ovom* 70a, *va ovu pustiñu* 70a, *va ovoj pustiñi* 70b, *va ovom leti* 70b, *va ovom životi* 75a, *va ovom ognji*

82 Usp. slične primjere s pojavom samoglasnika identičnih onima u narednom slogu uz prijedloge *k*, *s*, *v*, *z* (str. 92-93).

83 U AR, knj. VIII, 191, s. v. *nišće*, potvrđen je lik *nište* iz J. Kavanjina, splitskog pisca 18. stoljeća, dok lik *zašte* nije potvrđen. V. AR, knj. XXI, 734-735, s. v. *zač*, i knj. XXII, 469-472, s. v. *zašto*. Potvrde ni za jedan od tih likova nema ni u građi za Dopune AR u Zavodu za hrvatski jezik u Zagrebu.

83a, *ka ovomu poslijñemu* 101b, *va ovoj celici* 101b, *do ovoga dne* 105b; *va onoga mlajega* 59a, *na onomje mesti* 59a, *ka onomu bratu* 102a.

Do ispadanja samoglasnika dolazi i u posuđenicama: *almazine*, *v almozinu* (< lat. *eleemosyna*) 22b; *krune* 30b(2x), 31b, 128b, *krunu* 129b, *krun* 30b, 128b, *kruñen* 129a (< lat. *corona*); *klonda* pored *kolonda*⁸⁴ (< lat. *columna*) 55a; *Sracini* (< lat. *Sarraceni*) 96b(2x).

Najpoznatije je čakavsko otpadanje samoglasnika, prisutno već u najstarijim pisanim spomenicima, ono u prijedlogu/prefiksu *iz/liz-*. Ono nigdje nije provedeno dosljedno, pa tako ni u ŽSO. Primjeri za prijedlog: *z*⁸⁵ *pričali* 2a, *z pustiñe* 7b, 40b, *z cele* 8a, *z ułaka* 10b, */z/ starih* 33b, *z crikve* 47a, *z/zu ust* 59a, *z kuhiñe* 71b, *z koga* 77b, *z vrat* 77b, *z toga sela* 79a, *z Rima* 94b, *z grada* 117a, *z mrtvoga* 119b, *z jednoga* 120b, *z molstira* 125a, *z Babilonije* 125a pored *iz* (samo u drugom dijelu rukopisa): *iz crikve* 48b, *iz tela* 64a, *iz cele* 85b, 93a, 95a, 121a, 125a, *i[z] krila* 90a, *iz krila* 90b, *i/z/ srdca* 90b, *iz propasti* 91a, *iz vrtla* 100b, *iz moje* 101b, 102a, 102b, *i[z] ust* 112a, *iz mesta* 119a, 120a, *iz ñega* 119b, *iz koje* 125a, *iz vla[danja]* 133b.

I u prefiksu u prvom dijelu rukopisa samo su primjeri s otpadanjem *i*: *ziti* 8a, 10a, *zidiše* 8a, *zišal* 14b; *skusiti* 39b, *skusi* 10a, 15a, *skušen* 11a; *zimne* 10b, *znemļe* 10b; *spujujet* 13a, *spudiše* 34a(2x); *zgubil* 21b; *zbrojiti* 26a; *splni* 30a; *zlizal* 34a; *skupļenje* 35a. U drugom dijelu rukopisa javljaju se i neokrnjeni likovi uz većinske okrnjene. Tako: *ispita* 40b; *ishodišće* 52a; *iskati* 54b; *isiku* 57b; *izlizal* 61a; *iziti* 125a, *izišla* 64b, *izide* 65a, 65b, 102b, *izidu* 67a, *izidi* 103a, *izišad* 110a; *izrene* 102b, *izignan* 90b, *izgone se* 91a; *ispravi* 93b; *ispuju* 102a; *ismrade se* 119b/120a; *iskrene* 129b; *istegnu* 130b; ali: *ziti* 68b i d., *zide* 40b, 63a, *zideš* 72b, *zišal* 63a, 66a, *zišad* 66a, 67a; *shajahu* 47a; *zdaleče* 47a, 58a; *spovidam* 48a, *spovida* 89a, *spovidajući* 73b, *spovidiv se* 90a; *po spovidu* 90a; *znesti* 51b; *zgori* 51b; *zvede* 53a; *zlizal* 58a, *zlize* 63a, *ne zliziše* 71b; *va...zgubļenji* 67b; *sprvine* 68a; *sprosi* 72b/73a; *zgubiti* 99b, *zgubiš* 109a, *zgubi* 76a, 125b, *zgubil* 78a, 104a; *zurgoh* 90a; *zbavi* 90a, 104a; *zgaña* 91a, *ne zgoni* 108b, *zigna* 100b; *nezmerne* 96b; *splni* 113a, *splñena* 113a; *ne shajaj* 121a, 125a(2x); *skoreniti* 126a; *skušena* 127b.

Na početku riječi otpada samoglasnik u posuđenicama *biskup* (< lat. *episcopus*), *kažun* (< lat. *occasio*), *Leksandrija* (< lat. *Alexandria*), *vanjelski* (< lat. *evangelicus*): *biskup* 9a, 9b, *biskupe* 9b, *jarhibiskup* 4b(2x) i d.; *kažuni* 120b; *va Leksandriju* 7b – graf. *ua/lexandriu* mogla bi se čitati i: *v Aleksandriju*, ali sigurno: *Leksandrije* (graf. *lexandrie*) 84b; *vanjelskim* 55a.

84 U AR, knj. V, 87. i 217, potvrđena su oba lika, i to oba iz Marulića. Prvi lik potvrđen je iz još nekoliko čakavskih izvora, među ostalima iz Zoranića i Zanottija.

85 O grafijom uvjetovanoj nemogućnosti uočavanja glasovnih promjena u tom prijedlogu/prefiksu v. više u D. Malić (1989, 165–166, 168–170).

Ima i nekoliko potvrda za otpadanje samoglasnika na kraju riječi, ali one su sporadične. Tako u infinitivu: *Ako ne moreš **ponest** i trpiti muku* 10a, *Kakono stlp ne more plod **činit*** 27a, *velik grih jest...Boga ne **pomnit*** 98b, *da pojde **spat*** 128a; u participiju prezenta: *postać* 9a, *govoreć* 4a, 9a(2x), 17b, *greduć* 13a, *mišleć* 37b; u etičkom dativu lične zamjenice za 2. lice: *Odkuda **t** pride mani sržba ova?* 15a, *Ovo **t** jest grih moj* 38a, *Od potrebe **t** je veće težati* 42b; u zamjениčkoj deklinaciji: *mom* 48a, 48b, 55a(2x), 66b, *tvom* 81a, *svom* 8b, 50a, 80a, 87a, *svojem* 106b, *jem/njem* (D sg. m. r.), 6b, 32b, *jim/nim* 15b, *nim* 132b, *v kom* 6a(3x), 15b, *ni v komre* 32a; u upitnoj čestici *li*: *Pride **l** ovidi žena sinoća?* 15b, *Ako **l** bi bilo zmožno* 86b; u čestici *že* (crsl.) i *re < že*: *akož* 92a pored *akože* 1b, *až* 38a(2x), *jedaž* 67a, 70b, 108a, *kakož* 110a, 120b; *čagodir* 1b, *nigdar* 41a, 55b, 56a, 94a, 99a, 105b, *nigdor* 50b, 62b, *nikogar* 95b, *ništar* 48a, 58a, 80b, 104a, 116a(2x), 117b, *jur* 52a, *ner* 47b, *ter* 41b(2x), 42b, 50a, 50b, 51a, 53b, 63a, 63b i d. pored *nigdare* 3a, 3b, 7a(2x), 9b, 29a, 32a/32b, 41a, 48a i d., *nigdore* 56b, 74a, *nikogare* 2b, 9b, 35a(2x), 92b, *ni v komre* 32a, *nikomre* 131a, *nikamore* 32a, *nikakore* 41a, 117a, *ništare* 1b, 31b, *are* 1a, 1b(2x), 2a, 4a, 4b, 8a(2x), 9b, 10b i d., *jere* 12a, 16b, 29a(2x), 30a, 31a i d., *jure* 11a, 14a, 29b, 56b, 65a i d., *nere* 9b, 21a, 25b, 31a, 33b, 49b, 67a i d.

3.3. Pokretni samoglasnici

Kao pokretni samoglasnici, tj. oni koji se u nekoj riječi mogu i ne moraju javiti, mogu se shvatiti u prvome redu već spomenute kontinuantne slaboga poluglasa na kraju prijedloga i priloga *ka, sa, va, oda, preda/prida, naprida, potoma, protiva // k, s, v, od, pred/prid, naprid, potom, protiv* [v. 1.2.a.a)bb) i b)].

Druga su vrsta pokretnih samoglasnika oni samoglasnici koji se javljaju uz prijedloge ponavljajući prvi samoglasnik naredne riječi: *ke, ki, ko, so, su, vu, zu* (ukoliko se radi o glasovnoj promjeni a ne samo ortografskoj maniri) [v. 1.2.a.a)bb)].

Ostali su primjeri sporadični i javljaju se samo u prijedlozima: *protivu sujenju* 35a, *prezi kažuna* 36b, pored *prez kažuna* na istoj strani i još 20–ak primjera za lik *brez/prez*.

3.4. Metateza samoglasnika

Za metatezu samoglasnika primjer je samo veznik *tre*⁸⁶ (< ter < tere < teže – u značenju “to, pa; zato, pa zato” u prvom dijelu rukopisa: *držaše je v celi svojej tre kada najveće smrdiše* 11b, *Bludeći i ne znajući kamo, tre ovidi pridoh* 14b, *I tako pomalo oće resti naprid teg tvoj,...tre ne ustaj* 28b).

⁸⁶ Lik je potvrđen iz još dva čakavska spomenika 15–16. stoljeća (v. AR, knj. XVIII, 576).

3.5. Hijat

U domaćim riječima hijat je potvrđen samo na granici prefiksa i osnove: *naučimo* 31b, 129b, *nauči* 120a, 132a, 133b, *nauk* 120a, 125b; *neoskvrñeni* 56b, *neutrpljivi* 31b; *zaufanje* 36b. Ipak, hijat se i u takvom položaju uklanja umetanjem *j* kad su jedan do drugoga dva ista samoglasnika: *prijimam* (graf. *priyimam*) 82b. U tudicama i posuđenicama hijat je moguć i na početku i u sredini riječi, premda nam grafija ponekad ne omogućava da sa sigurnošću utvrdimo uklanja li se hijat umetanjem *j* ili ne.⁸⁷

U stranim imenima hijat je moguć kad su jedan do drugoga dva samoglasnika od kojih nijedan nije *i*: *Teofilus* (graf. *theophilus*) 7a, *Teofil* 93b, 94b, *Teodor* 55a, *Teodore* 55a, *Eukarist* (graf. *Eucharist*) 62a(2x), *Izdrael* (graf. *Iššdrael*) 99a, *izdraelskih* (graf. *išdraelšich*) 55a. Takav se hijat može ukloniti kontrakcijom: *Agustin* 99b(2x) pored *Augustin* na istoj strani. Međutim, u apelativu *ajer* (graf. *ayer*) 79b, 80a uklonjen je hijat umetanjem *j*.

U stranim imenima u kojima jedan do drugoga dolaze dva ista samoglasnika nema uklanjanja hijata umetanjem *j*, ali na takvim mjestima može doći do kontrakcije. Zbog grafije nije, međutim, sigurno dolazi li do kontrakcije uvijek ili samo ponekad. Tako: *Abraam* 1a, 84b, 105a, *Izaak* 34b pored *Abram* 7b, 122a, *Izak* 34b (usp. odjeljak 3.7.).

U stranim imenima u kojima je od dva samoglasnika drugi *i* dolazi do uklanjanja hijata, premda nas grafija i tu priječi da to sa sigurnošću utvrdimo u svim slučajevima. Tako: *Mojizes* (graf. *mogiseš*) 4b, *Noje* (graf. *Noye*) 105a(2x), ali: *Izaija/Izajija* (graf. *Iššaiya*) 98b, *Tebaida/Tebajda/Tebajida* (graf. *in Thebaida* /lat./ 13a, *Otebayida* /!/ 34b, *ftebaidi* 29b, *utebaydi* 67a, 108b, 127b sugerira za prvi dio rukopisa čitanje *Tebajida*, a za drugi *Tebajda*, a u apelativu opet sa sigurnim uklanjanjem hijata: *majistrijan* (graf. *magištrian*) 20b(2x), (graf. *Mayištrian*) 116a pored *majistran* (graf. *mayištian*) 115b s kontrakcijom. *

Kada je prvi samoglasnik *i*, grafija je uvijek *iV*, čija je glasovna vrijednost najvjerovatnije *ijV*. Tako: *Helijas* (graf. *Heliaš*) 1a, *Danijel* (graf. *Daniel*) 1b(2x), 20b, 115b, (graf. *daniyel*) 75a, 105a, 105b, *Atanazijus* (graf. *Athanasius*) 7b, *Elfanijus* (graf. *elphaniuš*) 9a, *Flagrijus* (graf. *flagrius*) 21b, *Gabrijel*, *Gabrijela* (graf. *Gabriel*, *Gabriela*) 65a, *Julijan* (graf. *yulijan*) 74b, *Julijana* (graf. *yulliyana*, *yulliana*) 74a(2x), *Kasijan* (graf. *Chafšian*) 131a.

Otvorenim ostavljam pitanje hijata u samoglasničkom slijedu *io* (graf. *io*): *Ilarion/Ilarion* 9b, *Ilarionu/Ilarionu* 9a, 9b, 88b(2x), *Serafionu/Serafionu* 131a; *intenciona/intencijona* 13a, *kustion/kustijon/kuštion/kuštijon* 19b, 114b, *posesion/posesijon/pošešion/pošešijon* 20b, 27b, 28a, 125b, *posesioni/posesijoni/pošešioni/pošešijoni* 126a, *prior/prijor* 35a, *tentacion/tentacijon* 12a, 26a(2x),

⁸⁷ Intervokalni *se j*, po uzoru na onovremenu latinicu, često ne obilježava (grafem Ø), osobito ako je prvi samoglasnik *i*, ali i inače. Glasovna je vrijednost grafemskih sljedova *iV* i *Vi* najčešće *ijV* i *Vji*. – O poluvokalnosti fonema *j* [j] v. *Fonološki opisi*, 21.

34a, *tentacioni/tentacijoni* 29a. U izgovoru je i tu vjerojatno bio *j* (kao i u današnjim dijalektima). Sigurno je *j* u: *relijozi* (graf. *relliyofsi*) 56b, ali manje je sigurno u *relijioz/relijioz* (graf. *reliyios*) 99b zbog *ij - iju* u dva susjedna sloga.

Sigurna je prisutnost *j* u imenica na *-ij* i *-ija* ispred padežnog/tvorbenog nastavka: *Arsenija* (graf. *arsenia*) 4b, 20b, (graf. *arfseniya*) 94a, 94b, 95a, 115b, *Arseniju* (graf. *Arsenigu*) 4b, (graf. *Arfseniyyu*) 93b, (graf. *arseniyyu*) 121a; *Maharija* (graf. *maharia*) 7a, *Makarija* (graf. *macharia*) 43a, (graf. *machariya*) 84a, *Makariju* (graf. *Machariu*) 40a, (graf. *Machariyyu*) 42b, 53b, *Makarijeva* (graf. *macharieua*) 57a; *Mojsija* (graf. *Moyfia*) 132a, (graf. *[m]oyssiya*) 132b, *Mojsiju* (graf. *moyssiyyu*) 55a, (graf. *moysiu*) 125a, *Mojsijeva* (graf. *moysiyeua*) 132b, te u apelativima: u *cimiteriji* (graf. *ucimiteriyi*) 98a(2x); *kontrarije* (graf. *contrarie*) 4b, *provincije* (graf. *prouicie*) 32b, (graf. *prouincie*) 132a, *va...provinciji* (graf. *prouinciyyi*) 114a; *konsijencija/konšijencija* (graf. *confsiēcia*) 89b; *od luksurije* (graf. *luxurie*) 80a, (graf. *luxuriye*) 97b; *murije* (graf. *muriye*) 96a; *maneniju* (graf. *maneniyyu*) 63b; *oštariju* (graf. *ostariyyu*) 80a; *reverenciju* (graf. *reuerenciyyu*) 97b; *superbiji* (graf. *sup(er)biyi*⁸⁸) 101a, *superbijevo* (graf. *superbiyef*) 108b.

3.6. Prejotacija

U domaćim riječima redovita je pojava prejotacija inicijalnoga *i* u svim kategorijama izuzev prijedloga/prefiksa *iz/iz-* (primjere v. 3.2.) i glagola *iti: idihota* (3.1.du.imprf.) 55b. U obilježavanju toga prejotacijskoga *j* razlikuju se prvi i drugi dio rukopisa. U prvom obilježava se s *g*, u drugom s *y*. Primjeri u prvom dijelu: *jiščet* (graf. *gifyet*) 1a, *jistinu* (graf. *gistinu*) 1a, *jimiše* (graf. *gimise*) 1b, *v jistinu* (graf. *fgistinu*) 1b, *jimel* (graf. *gimel*) 2a, *jimiti* (graf. *gimiti*) 2b, 6a, *jimij* (graf. *gimig*) 3a, 3b, *jimamo* (graf. *gimamo*) 4a, *jimam* (graf. *gimam*) 5b, *jidenje* (graf. *gidenye*) 9b, *ijte* (graf. *gigte*) 9b, *jista* (graf. *gista*; = ista) 11b, *jiskal* (graf. *gischal*) 12a i d. (ukupno 80-ak puta). Primjeri u drugom dijelu: *jimili* (graf. *yimilli*) 40a, *jišćeš* (graf. *yifšches*) 40b, *jih* (graf. *yih*, G pl. lič. zamj. za 3.1.) 41a, *jim* (graf. *yim*, D pl. lič. zamj. za 3.1.) 42a, 62a, 62b, *jimiti* (graf. *yimiti*) 42b, 51a, *jistina* (graf. *yifstina*) 43b, *jisto* (graf. *yifsto*) 44b, *jini* (graf. *yini*) 46b, *jidenja* (graf. *yidenya*) 51b, *jime* (graf. *yime*) 52a, *v jistinu* (graf. *fyistinu*) 54a, *jiskrnega* (graf. *yifcrnega*) 92b i d. (ukupno oko 220 puta), te izuzetno s grafijom *g*: *jih* (graf. *gih*) 57a, *jigrajući se* (graf. *gigrayuchijsse*) 106b, te s *iy* za *ji*: *jimaju* (graf. *iyimaju*) 53b, *jimiše* (graf. *iyimifse*) 127b, zatim *y* za *ji*: *jiskati* (graf. *yfskati*) 54b, *v jistinu* (graf. *fyistinu*) 67b, *jisto* (graf. *yfsto*) 75b, *da bi jim* (graf. *dabiyim*) 86a, *ka jim se* (graf. *chaymifse*) 86a, *ter jih* (graf. *teryh*) 100a.

Izuzetni su i nedovoljno sigurni primjeri s inicijalnim *i* u riječima koje inače redovito dolaze s prejotacijom: *imenovati/jimenovati* (graf. *imenouati*) 52a, *imi-*

88 Okrugle zagrade označavaju posebnu lat. kraticu za glasovni slijed *per* (slovo *p* prekrizišno ispod petlje valovitom crtom).

tiljimiti (graf. *imiti*) 56a, *istaljista* (graf. *i[sta]*) 75b. Izostanak prejotacije mogao bi se tumačiti crkvenoslavenskim utjecajem. Ipak, kako su te riječi inače potvrđene s prejotacijom, vjerojatno je i tu treba pretpostaviti. U tom bi slučaju to bili jedini primjeri za graf. *i = ji* u inicijalnom položaju. Drugo su grafijski sljedovi *iV (= iØV)* u sredini ili na kraju riječi, što označavaju glasovne sljedove *ijV*.

Prejotacija se može javiti i ispred drugih samoglasnika, pa i ispred stražnjojezičnih, ali samo u nekim riječima, a i u njima nije obavezna. Ispred prednjojezičnih samoglasnika primjeri su s naslijeđenom praslavenskom prejotacijom: *jedaž* (graf. *yedaš* – < edaže /samo u pismu/, crsl.) 108a, *jeda* (graf. *geda*) 38a, 50b, 65b, *zajik* (< *ęzyкъ – s metatezom suglasnika – primjere v. u odjeljku 2.); ispred stražnjojezičnih samoglasnika: *jošće* 2a, 4a, 6a, 6b(2x), 10b, 17a, 18a, 19b..., 44a, 45a, 49a(2x), 59b, 69b, 70a(2x) i d., *još* 53a, 112a pored *ošće* 6a, 16b, 17a (samo u prvom dijelu rukopisa, što bi mogao biti crsl. utjecaj), zatim: *jutrňu* 30b(2x), 128b(2x), *zajutra* 67b, 97b, *sjutra* 111a(2x), 118a, 121a.

Prejotacija se može javiti ispred prednjojezičnih samoglasnika i u stranim riječima, ali tu je dosta sporadična: *jarhibiskup* 4b(2x), 7a, 93b, 94b, 95b i *jarkibiskup* 94a(3x), *na Jejipt* (graf. *nagegipt*) 33a, ali: *na Ejipt* 50a, *va Ejipt* 62a, 132b, *sa Ejipta* 11b, 65b, 84a, 107a, *Ejipta* 14b, 110a, /v/ *Ejipti* 16a, *va Ejipti* 111b, *na Ejipti* 48b; *Jilija* (< lat. Elias – graf. *Gyilliya*) 105a, *Jiliji* 34a; *Jivan* 92a. Grafija je u prvom dijelu rukopisa *g* za *j*, u drugom dijelu *g*, *y* za *j*.

Samo bez prejotacije dolaze ove posuđenice: *abas* 8a; *abit* 9b(2x); *Abram* 7b, 122a – *Abram*/*Abraam* 1a, 84b, 105a; *od almозine* 22a, *v almозinu* 22a; *anjel* 23a(2x), 24a, 26a, *anjela* 24a, *anjeli* i *arhanjeli* 6b(2x) i d.; *Anton* 23a; *Ankila* 54a; *Arsenij* 21a, 93b, *Arsenija* 4b, 20b, 94a, *Arseniju* 4b, 93b; *Atanazijus* 7b; *elemozinu* 78a, 117a, 130a, *elemozine* 89b; *Elfanijus* 9a; *Euharist* 62a(2x); *Evgarij* 5b, 96a; *Evu* 100b; *idolu* 113b, *idolov* 53b, 113b, *idolom* 18b, *idolskoga* 18b; *Ilarijon* 9b, *Ilarijonu* 9a, 9b, 88b(2x); *intencijona* 13a; *Ipericij* 10b, 120a; *Isus* 56b, *Isukrst* 99b, 103b, 104a, *Isukrsta* 72a, 83b, 98b, 124b, *Isukrstu* 65b, 104a, *Isukrste* 76a(2x), *Isukrsti* (L sg.) 29a, 71b, *Isukršće* 75b(3x), 97a, *Isukršća* 96b, *Isukršći* 70a, *Isukršću* 97a, *Isukrstov* 99b, *Isukrstova* 69a, *Isukrstovo* 75a; *Izaija*/*Izajija* 98b, *Izaiji*/*Izajiji* 47b; *Izak* 34b – *Izak*/*Izaak* (graf. *i[sdach]*) 34b; *Izrael* 99a, *izdraelskih* 55a; *Izidora* 10a.

3.7. Kontraktacija

Najzastupljenija je kontraktacija u oblicima upitno–odnosne zamjenice *koji*, *koja*, *koje* > *ki*, *ka*, *ko*. Primjeri s prvih strana: *ki* 1a, 2a, 3a(5x), 3b, 4a, 4b, 5a, 5b..., *ka* 1a, 8a..., *koj* 6a, 8b..., *kom* 6a(3x), *kov* (I sg. ž. r.) 6a, *ke* 1b, 2a, 6b(2x)..., *kih* 20a..., *kim* 5b(2x), 6a... itd. itd. (ukupno oko 430 potvrda). Jedino u G sg. ž. r. ima primjera bez kontraktacije: *koje* 46b, 81b, 107a, 125a, 130a, *nikoje* 11b (pored *ke* na istoj strani), 36b, 93a, *svakoje* 36b, koji su očito pod crkvenoslavenskim utjecajem kao i dosta brojni primjeri za nekontrahirani G sg. ž. r. u zamjeničkoj i pridjevskoj deklinaciji (tipa *ñeje*, *nevoľnoje*, *prezdanoje*). Sasvim su

izuzetni primjeri bez kontrakcije u N sg. ž. r.: *pokoja* 91a, 129a. Hibridan je lik *onoja* u sintagmi *žena onoja* 107b pored *ona žena* na istoj strani.

Iduća kategorija u kojoj je gotovo redovito zastupljena kontrakcija jest GA i DL sg. m. i sr. r. posvojnih zamjenica za 1. i 2.l. i povratno-posvojne zamjenice. Tako: *moga* 16a, 25a, 35b, 36a, 48a, 52b i d. (ukupno 20-ak puta), *tvoga* 5b, 11a, 16b(2x), 30b, 52b i d. (ukupno 15-ak puta), *svoga* 5a, 12b, 13a, 13b, 16a, 16b i d. (ukupno 30-ak puta), *momu* 42a, *mom* 48a, 48b, 55a(2x), 66b, *tvomu* 106b, 126b, *tvom* 81a, *svomu* 11b, 13b, 28a(2x) i d. (ukupno 15-ak puta), *svom* 8b, 50a, 80a, 87a pored rijetkih primjera bez kontrakcije: *mojem* 95b, *svojem* 106b (oba za L sg.). Ista je pojava zastupljena u dalmatinskim lekcionarima (čak i RL, a ne samo ZL i BL), dok Zo već ima sažimanje u svim oblicima zamjenica *moj*, *tvój*, *svoj*.⁸⁹

U osnovama kontrakcija se javlja samo u oblicima glagola *stajati* (stari prez. *stajō*, *staješ*...) i njegovih tvorenica: *stati* (= prebivati, boraviti) 57a, *stah* (1.l.sg. imprf.) 41b, 89b, *staše* (3.l.sg. imprf.) 60b, 110a, 116b, *sta* (3.l.sg. aor. nesvrš.) 74b, *staći* 5a, 70a, 82a, 106b, *staćemu* 5a, *staćim* 105b, *stanje* (= prebivalište) 57b; *nastati* (< nastojati) 131b, *nastah* (1.l.sg. imprf.) 47b, *nastahu* (3.l.pl. imprf.) 62b, *nastal sam* 115a; *nadstaše* (3.l.sg. imprf.) 41a; *postać* 9a, ali glagol *stojati* (stari prez. *stojō*, *stojiš*...) bez kontrakcije: *stojiš* 51b, *stojiva* (1.l.du. prez.) 62b, *stojimo* 53b, *stoje* (3.l.pl. prez.) 52b, 53b. U ZL je *steći*, a u Zo su zastupljeni i sažeti likovi glagola *stajati* (*stati*, *stah*, *staše*, *stahu*) i *stojati* (*steći*), ali u prefiksanim tvornicama bez sažimanja.⁹⁰

U oblicima glagola *spati* ne radi se o kontrakciji, nego o starom liku *sъpati*, *sъp{q}*, *spiš*...

Kontrakcija se javlja i u prilogu *kao*: *ko za sna* 59a.

U stranim imenima može doći do kontrakcije kad su jedan do drugoga dva jednaka samoglasnika: *Abram* 7b, 122a, *Izak* 34b. Nisu sigurni primjeri s dva *a* jer se u grafiji ŽSO i inače javljaju udvojeni samoglasnički grafemi (bez obzira na dužinu)⁹¹: *Abraam* 1a, 84b, 105a, *Izaak* (graf. *ifaach*) 34b (usp. odjeljak 3.5.). Još je jedan, već spomenuti, slučaj kontrakcije u stranom imenu: *Agustin* 99b(2x) pored *Augustin* 99b. Do kontrakcije dolazi i u posuđenici *majistran* (< majistrijan < lat. pridj. *magistrianus* – graf. *mayi{stran}*) 115a pored već spomenutog lika *majistrijan* 20b(2x), 115b.

Kontrakcija se javlja i na morfonološkoj granici, i to:

1) na granici prefiksa i osnove glagola *pri*ti (< pri- + iti), *primiti* (< pri- + imiti), *primati* (< pri- + imati), gdje jedan do drugoga dolaze dva ista samoglasnika: *pri*ti 5b, 21b, 40b, 51a i d., *pride* 4a(2x), 7b, 9b, 12b, 14a, 14b, 15a, 15b i

89 M. Rešetar (1898, Rad 134, 152); G. Ružičić (1930, JF 10, 2-3).

90 M. Rešetar, Ibid. 152; G. Ružičić, Ibid. 2. (samo što Ružičić sve navedene likove tumači prema glagolu *stojati*).

91 D. Malić (1989a, 150-151).

d., *pridet* 8b, 11a, 12a, 14a, *pridu* 47b, 51a, *pridoh* 14b, 18b, 19a, 19b, 43b i d., *pridosta* (3.l.du. aor.) 56b, *pridosmo* 57a, 67b, *pridoše* 11a, 12b, 13b, 25a i d., *pridi* 9a, 20a, 20b, *priduće* 18a, *pridući* 59a i niz drugih potvrda raznih oblika istoga glagola; *primeš* (2.l.sg. prez.) 84a, *prime* (3.l.sg. prez.) 76a, 85b, 91b, 99a(2x), *primet* (3.l.sg. prez.) 34a, *primi* (2.l.sg. imper., 3.l.sg. aor.) 5b, 17b, 48b, 83a; *primaju* 60b, ali ipak *prijimam* 82b, *prijimaju* 77a, *prijimajući* 58a;

2) u zanijevanom prez. glagola *htjeti* (nakon ispadanja suglasnika *h*): *neću* 12a, 13b, *neće* 78a, *nete* (3.l.pl. prez.) 34a, *neteći* (ptc. prez.) 74a, 82b.

U ostalim slučajevima gdje se javlja glasovni slijed VjV ne dolazi do kontrakcije. Već je spomenuta mogućnost izostanka kontrakcije u jednoj gramatičkoj kategoriji gdje se ona inače javlja već od prvih pisanih spomenika. To je G sg. zamjeničke i pridjevske deklinacije ženskoga roda. U većini primjera kontrakcija je tu potvrđena i u ŽSO, ali ipak ima dosta primjera bez kontrakcije *-oje/-eje* (< *-oje/-eje*): *od vere pravoje* 1a, *oda vseje duše* 1a, *svrhu jame prezdanaje* 5a, *svetoje spomene* 7b, *od neje* 10b, 16b, 50a, 74a, *matere svojeje* 11a, *dobroje spomene* 21a, 93b, 116a, 120a, *blizu vode onaje* 26a, *ričem neje* 32b, *toje mladice* 42a, *okolo neje* 42b, *neje tuženje* 43a, *voñe predragoje* 44a, *nog neje* 49b, *od spasenja neje* 50a, *cić neje* 50a, *od duše neje* 50a, *skrušenje neje* 50a, *vrata neje* 50a, *onaje Tarsije* 52b, *od ovoje stvari* 55b, *jednoje su voļe* 56b, *glas sliša s neje* 55a, *od duše ovoje* 65a, *od ovoje palme* 70b, *nevoļnoje matere tvoje* 82b, *crikve velikoje* 97b itd., pa čak i *nejeje* 51b s reduplikacijom završnog *-je*, te već spomenuti primjeri zamjenice *ka* i njezinih tvorenica. Od navedenih primjera u živom je govoru vjerojatno bio u upotrebi samo oblik *neje* u funkciji posvojne zamjenice za 3. lice ženskoga roda, koji se u srednjodalmatinskim govorima javlja još u 17. stoljeću⁹². Ostali se mogu tumačiti crkvenoslavenskim utjecajem u želji za što ekspresivnijim izrazom. Tako se može tumačiti i hibridni lik *onoja* 107b.

3.8. Razvoj prijedloga/prefiksa *vъ/vъ-*

Poznata je činjenica da su u čakavskim spomenicima od najranijih vremena prisutne tri kontinuate nekadašnjega prijedloga/prefiksa *vъ/vъ-*: *va/va-* s vokalizacijom poluglasa [v. odjeljke 1.2.a.a)aa) i b)bb)], *v/v-* i *u/u-*.⁹³ O ovoj posljednjoj (*u/u-*) mišljenja se razilaze. U jezičnopovijesnoj literaturi uobičajeno je mišljenje da je *vъ/vъ-* u procesu gubljenja/vokalizacije poluglasa dao *v/v-* i *va/va-*, a zatim se *v/v-* počeo postupno zamjenjivati s *u/u-*, najprije u nezgodnim suglasničkim skupovima, a zatim i u drugim položajima. I sama sam se u svojim

⁹² Usp. glagolske oporuke u: Šupuk, *passim*.

⁹³ U štokavskim se spomenicima (pisanim ćirilicom), koliko mi je poznato, bilježi ili tradicionalno s poluglasom ili novije *u*. Prve poznate potvrde za *u/u-* < *vъ/vъ-* nalaze se u "Humačkoj ploči" iz okolice Ljubuškoga s kraja 10. ili početka 11. stoljeća (O. Nedeljković, 1967, 16).

dosadašnjim radovima priklonila tome mišljenju.⁹⁴ Novija dijalektološka literatura tumači, međutim, pojavu toga *u/u-* izravno iz *v̄/v̄-* (odnosno *v̄/v̄-*), ne samo za štokavske nego i za čakavske govore.⁹⁵ Po tom bi tumačenju u onim čakavskim govorima u kojima izostaje *v̄/v̄-* > *u/u-* i *va/va-*, *v̄/v̄-* imao dati *v/v-* i *va/va-*, što znači da bi supostojanje *v/v-* i *u/u-* uvijek moralo biti posljedica utjecaja drugih govora. Uz to tumačenje postaju teško objašnjive jezičnopovijesne činjenice: supostojanje *v/v-* i *u/u-* u najranijim čakavskim spomenicima, što bi imalo značiti da je od samih početaka pokolebana svijest o primarnosti određene kontinuantne na danom području. Ranije se smatralo da je prodor *u/u-* posljedica utjecaja štokavskih govora na čakavske. Međutim, u 14–15. stoljeću, kad još nije bilo migracija stanovništva, za takav je utjecaj prerano. A upravo se u srednjodalmatinskim spomenicima toga vremena javlja grafijsko kolebanje *f - v - u* u obilježavanju toga prijedloga/prefiksa, koje upućuje na to da je pojava *v > u* u toku. Druga, manje vjerojatna mogućnost jest da sve te grafeme valja čitati *v*, ali tome se opet protive glagoljički spomenici, u kojima se također već javlja *u* pored tradicionalnog *v* (s poluglasom i bez njega). Stoga sam i dalje sklonija tumačenju da je *u/u-*, barem u srednjočakavskim spomenicima, posljedica vokalizacije *v* u određenim položajima, u procesu: *v̄/v̄-* > *v̄/v̄-* > *v/v-* > *u/u-*. Konkretno stanje te pojave nije moguće utvrditi bez obzira na pismo (u glagoljici zbog čuvanja pisarske tradicije, a u latinici zbog upotrebe istih grafema za *v* i *u*).

Govoreći o grafiji ŽSO⁹⁶, konstatala sam istu nemogućnost uvjetovanu grafijom i za ovaj spomenik, ali uz određene ograde. Naime, u ŽSO su za *v* najčešćiji grafemi *f* (*ff*) i *u*, koji oba imaju i svoju primarnu glasovnu vrijednost (*f* i *u*); grafem *v* upotrebljava se znatno rjeđe, a također ima dvostruku glasovnu vrijednost (*v* i *u*). Utvrđeno je, dalje, da grafem *f* (*ff*) na mjestu etimološkog *v* označuje fonem *v*, a ne njegov alofon *f*. Prema tome, tamo gdje se prijedlog/prefiks *v/v-* bilježi grafemom *f* (*ff*) on sigurno glasi *v*. Grafija *f* za *v* je gotovo redovita u prvom dijelu rukopisa, dok je u drugom dijelu rukopisa u bilježenju prijedloga podjednako zastupljena grafija *f* i *u*, a u bilježenju prefiksa *u* je sasvim izuzetan. Npr. *f̄siuoti* (= v životi - L sg.) 1b, *f̄salostech* (= v žalosteh) 1b, *f̄gīstinu* (= v jistinu) 1b, *f̄clouici* (= v človici - L sg.) 1b, *f̄mesto* (= v mesto) 2a, *f̄pūstiyu* (= v pustiñu) 2a, *f̄semlet* (= v zemlet) 3a, *f̄sredu* (= v sredu) 3a, *f̄pamet* (= v pamet) 30a, *f̄gradi* (= v gradi) 40a, *f̄stafse* (= vsta se) 40b, *f̄schup* (= vskup) 41a, *f̄yīstinu* (= v jistinu) 41b, 44a, *f̄criuo* (= v črivo) 41b, *f̄seti* (= vzeti) 44b, *f̄setyi* (= vzetji) 44b itd. itd. Nesigurni su primjeri s grafijom *u*, izuzetni u prvome dijelu: *uogany*, *uogani* (= u/v ogañ) 7a, 15b, *uonom* (= u/v onom) 6a, 11b, a znatno češći u drugome dijelu: *umoyey* (= u/v mojej) 41b, *upūstinyu* (=

94 V. npr. M. Rešetar (1898, Rad 134, 104–106; G. Ružičić, 1930, JF 9, 85–89); D. Malić (1972, 124–127; 1973, 127–129; 1977, 87–89; 1988a, 98; 1989a, 148).

95 V. npr. *Fonološki opisi*, odjeljke o povijesnom razvoju vokalizma, *passim*.

96 D. Malić (1989a, 146, gdje v. i primjere bilježenja u ŽSO).

u/v pustiņu) 41b, *uċellu* (= u/v celu) 42b, *utoz* (= u/v tom) 43a, *uchoz* (= u/v kom) 53b, *uteffih* (= u/v težih) 54a, *uouo* (= u/v ovo) 53b, *ugospodina* (= u/v Gospodina) 56a, *uyednoz* (= u/v jednom) 58b itd. itd., te izuzetno za prefiks u drugome dijelu: *unutar* (= unutar/vnutar) 81b, *uštafse* (= ustav se/vstav se) 89a. Dva su primjera sa sigurnim *u*: *uuede* (= uvede) 66b, *uuedu* (= uvedu) 73a u položaju ispred *v* (< *v*vesti) pored *vavede* 62a. To bi moglo značiti da je u govoru prevodioca prvoga dijela rukopisa još potpuno prevladavao prijedlog/prefiks *v/v*- (ili je on bio konzervativniji u zapisivanju), dok je u govoru prevodioca drugoga dijela pojava *v > u* zahvatila prijedlog, a samo izuzetno prefiks.⁹⁷ Budući da nema indikatora na osnovi kojih bismo sigurno utvrdili stanje te pojave (ako nije dovoljan indikator sama upotreba grafema *u* koji ima i glasovnu vrijednost *u*), navođenje prijedloga *u* u suvremenoj transliteraciji i transkripciji može imati samo uvjetan karakter.

Zabilježena je i pojava gubljenja prijedloga *v*, i to ne samo pred riječima što počinju s *v*, nego i pred drugim sonantima, ponekad i pred zatvornim i tjesnačnim suglasnicima, pa čak i pred samoglasnicima: */v/ vrime* (graf. *frime*) 14b, 29b, 58a, 77a, */v/ vrtli* (graf. *fritli*) 23a, */v/ veri* (graf. *feri*) 25a, */v/ večer* (graf. *uečer* i *uecer*) 29b, 32a, 127b, 131a; i */v/ jistinu* (graf. *Igiſtinu*) 12b, */v/ nižćih* (graf. *niſnih*) 110a; */v/ život* (graf. *ſciuoſ*) 20a, */v/ studenac* (graf. *ſtudenac*) 77b, */v/ kruh* (graf. *cruh*) 77a; */v/ Ejipti* (graf. *egipti*) 16a, što govori o određenoj nestabilnosti suglasnika *v*.

Primjere prijedložno/prefiksalnog lika *va/va*- s vokalizacijom poluglasa u suglasničkim skupovima nezgodnima za izgovor i pod akcentom *v*. u 1.2.a.a)bb) i b.d).

Ovdje se ne navodi problem prefiksa *vʒz-*, u kojemu se (uz rijetke primjere *vʒz- > vaz-* /v. 1.2.b.d)/) *v* redovito gubi, jer je to problem suglasničkih promjena. Prijedlog *vʒzʒ > vaz/uz/z* nije uopće potvrđen.

3.9. Konzontizacija *i > j*

Navedena se pojava javlja u svim prefikslnim tvorenicama glagola *iti* ako prefiks ne svršava na *i-*: *mimojde* 113a, 120a, 122b, *mimojdu* (3.l.pl. prez.) 49b, 124b, *mimojdeće* 45a, *mimojduće* 104b; *najti* 10a, 27b, 35a, 44a, 66a, 73b, 125b, *najdu* (1.l.sg. prez.) 65b, 69a, 71b, (3.l.pl. prez.) 97b, *najdeš* 72b, 101b, 122b, *najde* 21b, 24a, 26a, 28a, 29a, 30a, 42b, 49b, 53b i d., *najdete* 98a, *najdoh* 42b, 65b, 66a(2x), 68a, 70a, *najdoše* 15b, 62a, 98a, 111a, 125a; *pojti* 12a, 24b, 27a, 41a, 51b, 58b i d., *pojdu* (1.l.sg. prez.) 26b, 29a, 94a, 103a, 123a, 127a, 129a, (3.l.pl. prez.) 26b, 57b, 89a, 110b, *pojdeš* 26a, 122b, 131a, *pojdet* 7b, *pojde* 7b, 11b, 14b, 16a, 16b(2x), 17a, 23a(2x), 26b(2x) i d. (ukupno preko 40 puta), *pojdošta* (3.l.du. prez.) 107b, *pojdoh* 57b, 58a, 69b, 129a, *pojdoše* 12a, 39a, 63a,

⁹⁷ U pjesmama iz glagoljičkoga "Pariškoga kodeksa" situacija je obratna, kao prijedlog češći je *v*, dok je kao prefiks češći *u*- (D. Malić, 1972, 125-126).

98a, *pojdi* 5a, 20a, 24b, 28a, 32b, 49b, 55a i d., *pojmo* 49b(2x), 50b, 108a, 109a, *pojđite* 98a; *prejti* 11a, 91b, *prejdet* 26a/27b, *prejde* 91b, 103a, *prejđut* 25b; *ujti* 63a. Još je samo jedan siguran primjer za *i > j* u prezentu glagola *zajati*: *zajme* (< *zaimetъ*; graf. *ſajme*) 5a. Manje su sigurni već spomenuti primjeri u *Tebajdi* (graf. *utebaydi*) 67a, 108b, 127b, budući da se navedena grafija može čitati i u *Tebajidi* (v. 3.5.).

3.10. Samoglasničke promjene u posuđenicama

ŽSO obiluje posuđenicama, bilo iz vjersko–crkvene terminologije, bilo iz svakodnevnog života, a kako se radi o prijevodu stranog predloška, u kojem se javlja mnoštvo likova, ima i vrlo mnogo stranih (latinskih – bez obzira na dalje podrijetlo) osobnih imena i nešto manje geografskih. Grafija spomenika često nas priječi da saznamo nešto više o stupnju njihove prilagođenosti zakonima našega jezika, ali kako se radi o književnom tekstu, može se pretpostaviti da je ta prilagodba minimalna i da je utjecaj latinskoga jezika znatan. Međutim, problem prilagođenosti posuđenica zakonima našega jezika s obzirom na grafiju spomenika u prvom se redu odnosi na suglasničke pojave, jer u pisanju samoglasnika gotovo i nema dvosmislenosti (jedini su izuzetak udvojeni samoglasnici – v. 3.5. i 3.7.). U ranijim je odjeljcima već bilo govora i o posuđenicama u kojima se dotične promjene dešavaju s obzirom na zakone našega jezika. Od onih samoglasničkih promjena koje još nisu spomenute znatan je broj, u odnosu na jezik izvornik, naslijeđen odnosno preuzet iz supstratskoga dalmatoromanskog jezika. Druge su nastale po doseljenju Hrvata u današnju postojbinu (kada je još bio na snazi prahrvatskosrpski samoglasnički sustav s 11 samoglasnika i temeljnom oprekom dugi/kratki samoglasnici, donesen u naše krajeve iz praslavenske jezične zajednice). Među takve promjene spada zamjena stranoga kratkog *i* našim ѣ, kao u riječi *molstir/mostir* (< *moľstyrъ/moľstêrъ* < vlat. **monisterium*⁹⁸) i zamjena stranoga kratkog *u* našim љ, kao u riječi *skoplar/škoplar* (lat. *scapularium*), oba u slabom položaju: *iz molstira* 74a, *z molstira* 125a, *k molstiru* 72b, *u molstiri* 51b, 64a, 67a, 71b, 119b, 130a, *mostir* 12b, *k mostiru* 52b, *u mostiri* 60b; *skoplar/škoplar* 11a. Zatim, zamjena stranog dugog *u* našim *i* < *y*, kao u *žežin* (< lat. *jejunium* preko dalmrom.): *žežin* 10b(3x), 91a(3x), *žežina* 91a, *žežinati* 121a, *žežinaš* 7a, 64a/64b.

Među najzastupljenije samoglasničke pojave u posuđenicama ide zamjena stranoga kratkoga *a* našim *o* i stranoga dugoga *o* našim *u*, s time da ova druga pojava zahvaća i kasnije posuđenice, a ne samo one iz prvoga razdoblja posuđivanja.

Primjeri za strani *a > o*: *pogana* (lat. *paganus*) 16a, ali u drugom dijelu rukopisa: *paganskoga* 111b; *pop* (< grč. *παπᾶς*) 55b, *pora* 18b, 113b, *porom* 55a; *koludar* (< grč. *καλογερος*, f. *καλογρία* – preko dalmrom.) 1b, 4a, 5a, 5b, 7b(2x),

⁹⁸ V. ER, knj. II, 453–454, s. v. *manastir*.

10a, 10b i d., *koludarski* 112b, 123b, *koludarskoga* 112a, *koludarskomu* 131a; *konestrica* (< tal. canestro) 57b; *skoplar/škoplar* (< lat. scapularium, tal. scapulare) 11a.

Primjeri za *o > u* su brojniji: *apustoli/apuštoli* (< lat. apostolus) 43b; *biskup* (< lat. episkopus) 9a, 9b(2x), 44b(2x), 45a, 45b, 46a, 61a, 69a i d., *biskupa* 44a, *biskupu* 97a, *biskupe* 9b, *jarhi(jarki)biskup* 4b(2x), 93b, 94a(3x), 94b, 95b i d.; *četrun* (< lat. citrus, tal. cedrone) 10a; *kažun* (< tal. occasione) 31b, 34b, 37b, *kažuna* 36b(2x), *kažuni* 120b; krune (< lat. corona) 30b(2x), 31b, 128b, *krunu* 129b, *krun* 30b, 128b, *krušen* 129a; *punestrice* (< lat. fenestra⁹⁹) 51b; *račun* (< lat. ratio, -onis, tal. razione) 5b, 9a, 50b, *računom* 5b, *računu* 20a; *senadura/šenedura* (< lat. senator, -oris) 20b, 115b/116a; *u stumki* (< lat. stomachus) 102a.

Vjerojatno je itacizam prema grč. *ηλίος*¹⁰⁰ (*Ηλίος*¹⁰¹, lat. Elias – iz hebr.) ime sveca *Ilija*, u ŽSO prejetirano: *Jilija* 105a, *Jiliji* 34a. Nije sigurno da li je itacizam ili zamjena stranog dugog *e* sa *ê > i* u *molstir* (< grč. μοναστήριον vlat. *monisterium)¹⁰² – primjere v. gore kod *i > ê*.

Romanske su (dalmatoromanske ili kasnije talijanske) samoglasničke promjene prema latinskom kao jeziku izvorniku u ovim riječima: *almazine*¹⁰³ 22a, *v almozinu* 22a pored *elemozinu* 78a, 117a, 130a, *elemozine* 89b; *četrun*¹⁰⁴ 10a; *disperivati se/dišperivati se*¹⁰⁵ 29a, *disperivaše se/dišperivaše se* 29a, *desperati se/dešperati se* 98b, 127a, *desperan/dešperan* 127a; *kalež*¹⁰⁶ 55b; *rimenču*¹⁰⁷ 35a; *spanžati*¹⁰⁸ 22b, 117b, *spanžal* 51a, *spanživaše* 117a, *spanža* 117b; *spicij*¹⁰⁹

99 ER, knj. I, 524, s. v. *fonestra* kaže da je *o* umj. *e* dalmrom. pojava. U nas *o > u*.

100 F. Miklosich (1862–1865, 255, s. v. *Ilij*).

101 ER, knj. I, 664, s. v. *Helija*.

102 P. Skok (ER, knj. II, 454, s. v. *monastir*) kaže za tu riječ da je učena posudnica kao termin obiju crkava, te navodi stsl. lik *monastyрь*, ali dalje kaže da je u jadranskoj zoni posuden vlat. lik **monisterium*, koji je sačuvan kao dalmrom. leksički ostatak u liku *molstir*, a to sugerira promjenu *ê > ê > i*.

103 ER, knj. I, 489, s. v. *elemosina* navodi sj. tal. *alemosina*, furl. *almousna* i kaže da je tako možda bilo i u dalmrom.

104 ER, knj. I, 269, s. v. *citar* izvodi iz tal. *cedro* + *-one* iz lat. *citrus*.

105 ER, knj. I, 396, s. v. *desperati*.

106 ER, knj. II, 20, s. v. *kalež* (< lat. *calix*, -icis, preko mlet. i furl. -ze < -ce). AR, knj. IV, 770, s. v. *kalež* navodi kao ishodišni rom. lik *kaleže* > *kaleže*.

107 AR, knj. XIV, 153, s. v. *romenča* izvodi iz nlat. **ramentia*. Dolaze još likovi: *romijenča* (154), *rumenča* i *rumenča* (306). ER, knj. III, 104, s. v. *ram*² izvodi iz lat. poimeničenog pridjeva ž. r. **aeramanteus*. Lik *rimenča* navodi s Korčule iz 14. stoljeća (podatak je možda iz KL, koji je zapravo zadarske provenijencije).

108 O graf. *ç* za *ž* u svim primjerima osim prvoga v. D. Malić (1989a, 137). ER, knj. II, 636, s. v. *pendžati* izvodi iz lat. > tal. *dispendere* s *en > an* kao dalmrom. promjenom.

109 ER, knj. III, 317, s. v. *spicijal* (lat. *species* > tal. *spezie* navodi likove *s i* ali ih ne tumači, pa bi primjer mogao ići i među promjene *ê > ê > i*).

67b(2x); *v suspetu/sušpetu*¹¹⁰ 5b. U ostalim mnogobrojnim posuđenicama u ŽSO, uglavnom romanskoga podrijetla, nema samoglasničkih promjena.

4. Zaključak

Navedeni pregled samoglasničkih pojava u ŽSO potvrđuje već ranije pretpostavljenu njegovu pripadnost srednjočakavskim govorima. Kontinuantе poluglasа, osobito slabog, uključuju spomenik u krug čakavske jake vokalnosti, а pojedine realizacije uvelike se podudaraju s onima u ostalim spomenicima zadarskoga jezičnoga kruga. Isto vrijedi i za kontinuantе prednjojezičnog nazala iza palatala (*j, č* – za *š, ž* nema potvrda), za najpoznatije čakavsko otpadanje samoglasnika u prijedlogu/prefiksu *iz/iz-* i supostojanje obiju realizacija, za prejotaciju (uglavnom samoglasnika *i*) i ostale samoglasničke pojave. Šteta je što nas grafija onemogućava u razrješavanju rezultata razvojnoga procesa prijedloga/prefiksa *vъ/vъ-*, ali isti problem postoji i u znatno mlađim spomenicima, kao što su Zoranićeve "Planine".

Samoglasničke pojave u posuđenicama govore o prihvaćanju civilizacijskog i vjersko–crkvenog leksika od supstratskog romanskog stanovništva po dolasku Hrvata na jadransko područje, što govori o mirnom suživotu i uklapanju u mediteranski kulturno–civilizacijski krug. S druge strane, gotovo uz svaku samoglasničku pojavu može se uočiti poneki trag crkvenoslavenske jezične tradicije prisutne u glagoljaškoj sredini i glagoljičkoj književnosti kao njezinu glavnom kulturnom očitovanju. Ta je književnost kao starija i izgrađenija, sa svojim književnim jezikom, odigrala ulogu posrednika i kohezijskog činitelja između glagoljaške i latinaške kulturne sredine i znatno utjecala na oblikovanje književnoga jezika hrvatske latiničke književnosti, mlađe po postanju. Rezultat tih utjecaja i prožimanja je više–manje jedinstven jezik starije hrvatske književnosti bez obzira na pismo kojim je pisana, pa ga s toga gledišta treba i promatrati. Gašenjem glagoljičke književnosti nije posve nestao i njezin jezik, jer se njegovi tragovi protežu i u kasnija stoljeća, on je u mnogočemu osnova za noviju književnojezičnu nadgradnju.

110 ER i AR nemaju. Lat. *suspicio* > tal. *sospetto* – *i* > *e* je romanska pojava.

Kratice u tekstu najčešće navođenih rječnika i spominjanih književnih spomenika:

- AR *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I – XXIII, JAZU, Zagreb 1880–1976.
ER Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I – IV, JAZU, Zagreb 1971–1974.
BL *Bernardinov leksionar*, 1495.
KL *Korčulanski leksionar*, 14. st.
RL *Ranjinin leksionar*, 1508.
RZ *Red i zakon zadarskih dominikanki*, 1345.
ŠM *Šibenska molitva*, 2. pol. 14. st.
VHM *Vatikanski hrvatski molitvenik*, Dubrovnik, 14. st.
ZL *Zadarski leksionar*, 15. st.
Zo Petar Zoranić: *Planine*, 1536. (objavljene 1569)
ŽSO *Žića svetih otaca*, 14. st.

Ostale kratice (gramatičke, opće i naziva jezika) ne navodim.

Popis upotrijebljene literature

1. AR – v. kratice.
2. Wiesław, Borys (1967): *Przyrostek -ac i pochodne w dialektcie czakawskim*, Rocznik slawistyczny, t. XXVIII, sv. I, 41–59.
3. Damjanović, Stjepan (1984): *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 15, Zagreb 1984.
4. Fancev, Franjo (1934): *Vatikanski hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir – dva latinicom pisana spomenika dubrovačke proze 14 i 15 vijeka*, Djela JAZU, knj. 31, Zagreb 1934.
5. Finka, Božidar (1977): *Dugootočki čakavski govori*, Hrvatski dijalektološki zbornik 4, JAZU, Zagreb 1977, 7–178.
6. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9, Sarajevo 1981.
7. Hercigonja, Eduard (1975): *Srednjovjekovna književnost*, u: *Povijest hrvatske književnosti 2*, Zagreb (1975).
8. Hercigonja, Eduard (1983): *Prilog istraživanju ikavsko–ekavske zakonitosti u čakavštini 15. stoljeća*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 18, Zagreb 1983, 1–42.
9. Hraste, Mate (1954): *Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima srednje Dalmacije*, Zbornik radova 2, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1954, 57–66.
10. Hraste, Mate (1965): *O skakanju akcenta na proklitiku u čakavskom dijalektu*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 7, Zagreb 1965, 101–106.
11. Ivšić, Stjepan (1939): *Nekoliko napomena uz starohrvatski tekst "Žića sv. otaca"*, Starine 40, JAZU, Zagreb 1939, 225–251.

12. Ivšić, Stjepan (1970): *Slavenska poredbena gramatika*, Priredili Josip Vrana i Radoslav Katičić, Školska knjiga, Zagreb 1970.
13. Junković, Zvonimir (1973): *Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju*, Čakavska rič 1/1973, Split, 7–38.
14. Jurišić, Blaž (1966): *Rječnik govora otoka Vrgade*, I. dio, JAZU, Zagreb 1966.
15. Malić, Dragica (1973): *Šibenska molitva*, Rasprave Instituta za jezik 2, Zagreb 1973, 81–190.
16. Malić, Dragica (1977): "Red i zakon" zadarskih dominikanki iz 1345. godine, Rasprave instituta za jezik 3, Zagreb 1977, 59–128.
17. Malić, Dragica (1987): *Slogotvorni r i ĳ u starohrvatskom latiničkom rukopisu "Žića sv. otaca"*, Rasprave Zavoda za jezik 13, Zagreb 1987, 55–63.
18. Malić, Dragica (1988a): *Povaljska listina kao jezični spomenik*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 17, Zagreb 1988.
19. Malić, Dragica (1988b): *Porijeklo i značenje riječi ese/effse iz "Žića sv. otaca"*, Rasprave Zavoda za jezik 14, Zagreb 1988, 105–112.
20. Malić, Dragica (1988c): *Tragovi glagoljičke tradicije u starohrvatskom latiničkom rukopisu "Žića sv. otaca"* (primljeno za tisak u jubilarnom zborniku u povodu 80. obljetnice akad. Lászla Hadrovicsa u Mađarskoj akademiji znanosti u Budimpešti).
21. Malić, Dragica (1989a): *Grafija i pravopis hrvatskog latiničkog rukopisa 14. stoljeća "Žića sv. otaca"*, Rasprave Zavoda za jezik 15, Zagreb 1989, 129–177.
22. Malić, Dragica (1989b): *Crkvenoslavenska jezična tradicija u hrvatskim latiničkim rukopisima 14. stoljeća* (primljeno za tisak u Zborniku referata znanstvenoga skupa "Proučavanje srednjovekovnih južnoslovenskih rukopisa" /Treća međunarodna hilendarska konferencija/, SANU, Beograd 28–30.III.1989).
23. Malić, Dragica (1990): *Refleksi jata u "Žićima svetih otaca"*, Rasprave Zavoda za jezik 16, Zagreb 1990, 115–149.
24. Maštrović, Ljubomir (1955): *Ninski govor*, Radovi Instituta JAZU u Zadru 2, Zagreb 1955, 87–139.
25. Mažuranić, Antun (1843): *Zakon vinodolski od leta 1280*, Kolo III, Zagreb 1843, 50–97.
26. Mihajević, Milan (1985): *Stjepan Damjanović: Tragom jezika hrvatskih glagoljaša* (prikaz), Slovo 35, Zagreb 1985, 208–215.
27. Miklosich, Franz (1862–1865): *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae 1862–1865.
28. Moguš, Milan (1966): *Današnji senjski govor*, Senjski zbornik 2, Senj 1966, 5–152.
29. Moguš, Milan (1977): *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb 1977.
30. Nedeljković, Olga (1967): *Poluglasovi u staroslavenskim epigrafskim spomenicima*, Slovo 17, Zagreb 1967, 5–36.
31. Rešetar, Milan (1898): *Primorski lekcionari XV. vijeka*, Rad JAZU 134 i 136, Zagreb 1898, 80–160. i 90–199.
32. Ružičić, Gojko S. (1930–1931): *Jezik Petra Zoranića – Zadarski dijalekat u početku XVI veka*, Južnoslovenski filolog 9 i 10, Beograd 1930. i 1931, 1–92. i 1–90.
33. Sadnik, L. – Aitzetmüller, R. (1955): *Handwörterbuch zu den Altkirchenslawischen Texten*, 'S-Gravenhage 1955.
34. Šupuk, Ante (1957): *Šibenski glagoljski spomenici*, JAZU, Zagreb 1957.

Résumé

PHÉNOMÈNES VOCALIQUES DANS LES "VIES DE SAINTS PÈRES"

A la suite de ses recherches antérieures concernant les phénomènes vocaliques dans les VSP ("Vies de saints pères") (r̥ et l̥ syllabiques, yat, D. Malić 1987, 1990), dans l'article présent l'auteur continue à analyser les autres phénomènes vocaliques existant dans ce monument: les continuantes des sémivoyelles, des nasales ɛ après les palatales (j, ĉ), substitution et réduction des voyelles, voyelles mobiles, métathèse, hiatus, préyotation, contraction, évolution de v̄/v̄-, consonantisation i>j et les phénomènes vocaliques dans les mots d'emprunt.

Tous les phénomènes vocaliques que nous rencontrons dans les VSP se retrouvent aussi dans les autres monuments du milieu linguolittéraire zaratin et c'est ainsi que l'analyse présente confirme aussi l'appartenance déjà auparavant constatée des VSP à ce milieu. Surtout sont significatives à ce propos les continuantes de la sémivoyelle faible (la vocalité forte čakavienne), les nasales ɛ après les palatales et les résultats de la réduction iz/iž- > z/z-.

Dans les mots d'emprunt sont remarqués les phénomènes linguistiques concernant l'époque la plus ancienne de l'arrivée des Croates à la côte adriatique, dans le milieu linguistique roman, et la réception directe des romanismes où le permettaient les lois linguistiques croates. De l'autre côté, sont constatées les traces, comme aussi dans les recherches antérieures, de la tradition de la langue slave ecclésiastiques qui entraînent dans la langue littéraire croate latinisante par intermédiaire de la littérature glagolitique dans le cadre pour la plupart inaperçue de la collaboration qui existait entre la sphère culturelle glagolitique et latinisante.